

Bijdragen tot de kennis van het eiland Timor en onderhoorigheden.

§ 1.

Koepang.

Koepang is de hoofdplaats van ons gouvernement op het eiland Timor en ligt in eene schoone uitgestrekte baai, niet verre van den zuid-westelyksten hoek van het eiland, aan de noordkust, hebbende het eiland Semaauw ten zuidwesten; de noordhoek van Semaauw is de zuid-westhoek van de baai, en vormt eene naauwe straat, tusschen de kust van Timor en Semaauw, die «de straat van Semaauw» genoemd wordt. In het midden, aan den ingang van de baai, ligt het eilandje Poelo-kira, of anders Sandi-eiland genoemd, terwijl de afstand tusschen de twee uitstekende hoeken, die de baai vormen, ongeveer 9 Engelsche mijlen bedraagt. Het fort «Concordia», dat door de Hollandsche Oost-Indische compagnie omstreeks het jaar 1770 te Koepang is gebouwd, is thans nog aanwezig, maar zeer in verval; het staat aan de zuidzijde van de baai, vlak aan 't strand, aan de monding van de rivier, die de vallei van Koepang doorsnijdt. De heuvels, die deze vallei uitmaken, vormen een' halven cirkel, vlak bij het strand; en het is beneden deze heuvels, langs den kant van de rivier, dat de meeste huizen staan, zoodat de ligging zelve, wegens den kleinen omtrek van de vallei en de modderachtige oevers van de rivier bij laag water, niet veel tot de gezondheid van de plaats kan bijdragen, vooral in het drooge jaargetijde, wanneer de hitte ondragelijk is. Vroeger moeten hier goede huizen gestaan hebben, doch de tegenwoordige huizen zijn zeer ongeregeld, en maken geen groote vertooning. Het beste gebouw is de kerk, die in het jaar 1826, op kosten van de Gereformeerde gemeente, is gebouwd.

Koepang, de omstreken van de hoofdplaats er onder begrepen, heeft eene bevolking van 5569 zielen; te weten Europeanen en hunne afstammelingen 103, inlandsche Christenen 284, Chinezen 505, vrije inlanders 1485, en slaven 1192. De Christen bevolking van Koepang bestaat uit afstammelingen van Europeanen, en wel meest van de vroegere Portugezen, allen bij inlandsche vrouwen verwekt, welke vrouwen weder afstammen van Chinezen en allerlei volken van dezen Archipel. Het hierboven opgegeven getal betreft slechts de Christenen die te Koepang wonen, doch behalve dat houdt zich een grooter getal op in de omstreken van de hoofdplaats. Zij leven of van den landbouw, of van den smallen handel, en, met uitzondering van een paar welgezeten burgers, zijn de overigen zeer armoedig. Tot den landbouw worden slaven en vele buffels vereischt, niet om de velden te

ploegen, want de ploeg is hier niet in gebruik, maar de buffels moeten de natte rijstvelden betrappen, hetgeen den rijstbouw hier zeer moeilijk maakt. Zij, die in den kusthandel hunne broodwinning zoeken, moeten gelden en vaartuigen hebben. Tot die uitgaven zijn de Christenen niet in staat of liever zij hebben er geen kracht en ijver genoeg voor. Hunne voornaamste broodwinning bestaat in den arbeid hunner slaven. De vrouwen laten dagelijks vruchten, gebak en andere kleinigheden door zulke slaven rondragen en verkoopen, en in die winsten moeten vele familiën hun onderhoud vinden. Men ziet hen ook slechts in de kerk, op feesten, of bij begrafenissen ordentlijk gekleed, de mannen en ook sommigen der vrouwen in Europeische dragt, terwijl de overigen nog volgens den ouden trant in een saja en kabaaja (*) gekleed gaan. Deze vrouwen zijn of van Chineschen of van inlandschen oorsprong, en spreken, even als hare mannen, geene andere taal dan het Maleisch; de conversatie onder hen is zeer gering, daar zij weinig meer weten dan wat zij op deze eilanden gezien hebben. Over het algemeen zijn deze inlandsche Christenen zeer vreedzaam en nederig. In zeden en gewoonten hebben zij meer de Chinezen en inlanders nagevolgd dan hunne voorvaders. Ik heb onder de vrouwen geen enkele schoonheid aangetroffen. De Chinezen, die zich hier ophouden, zijn allen van Canton, en wel van de laagste klasse. Daar hier de slaven vroeger bijna geen geld kostten, zoo hebben deze Chinezen zich van zulke slaven weten meester te maken, en laten die voor hen werken, terwijl zij zelven den grooten heer uithangen. Zij zijn allen handelaars en enkelen hebben groote vaartuigen, waarmede zij eens in het jaar de reis naar Java doen. Zij hebben hier een tempel gebouwd en eene kinderschool opgericht, en de meesten schijnen een zeer onbezorgd leven te leiden.

De eigenlijke bevolking van Timor wordt Timorezen en Beloenezen genoemd. De laatstgenoemden maken de bevolking uit van de groote helft van het eiland, namelijk het oostelijke gedeelte, waar ook nog eene soort van menschen gevonden wordt, Koepangnezen genoemd, die meestendeels zich op het eiland Semaauw hebben neergezet, en, wat het uiterlijke betreft, veel van de Timorezen hebben, doch eene andere taal spreken. Straks zullen wij over dezen uitvoeriger spreken. Op Koepang vindt men menschen van al de nabij liggende eilanden en daarbij nog een aantal slaven uit verschillende oorden, zoodat men daar onderscheidene volksstammen door elkander gemengd aantref, welke allen te zamen, door hun woest voorkomen, bijzondere kleeding, taal en houding, den vreemdeling, die hier aan wal stapt, indien hij cooks reizen gelezen heeft, dadelijk de waarheid bevestigen van de zonderlinge ontmoetingen, welke die groote reiziger op zijne reizen gehad heeft, en waarvan, niettegenstaande zijne uitvoerige verhalen, aan de meeste lezers nog geen regt denkbeeld kan gegeven worden. Zoo valt het ook moeilijk om slechts oppervlakkig zich een begrip te vormen van het vreemde, woeste en als

(*) Een saja is eene soort van rok en een kabaaja een wijf bovenkleed dat tot de knieën reikt.

't ware het dierlijke zeer nabijkomende dezer menschen. In deze bonte mengeling van rassen te Koepang, onderscheidt men zes hoofdstammen, namelijk: Timorezen, Koepangnezen en Beloenezen van Timor, Rottinezen van het eiland Rottie, Savonezen van Savo, en Solorezen van Solor. Deze laatsten zijn Mahomedanen, doch in hun eigen land is de bevolking gedeeltelijk nog heidensch, even als op de overige eilanden, waar de bevolking nog geheel uit heidenen bestaat. Het Zendeling-genootschap stelt vele pogingen in het werk, om deze volkeren tot het Christendom te brengen, die ook niet geheel onbeloond blijven, want verscheiden radjas van Timor, enkele radjas van Rotti en vele Rottinezen hebben het Christendom reeds aangenomen.

§ 2.

Solorezen.

Het eiland Solor heeft 56 mijlen lengte en ligt ongeveer 80 mijlen van den oosthoek van Timor, vlak tegen het eiland Andenarozo, zoodat deze twee eilanden en Floris eenen naauwen doortogt vormen voor schepen en vaartuigen, die de «straat van Floris» genoemd wordt. De inboorlingen van Solor zijn welgemaakt en sterk gespierd; de strandbewoners zijn van de eerste jeugd tot het zeeleven opgeleid en zijn ook moedige zeelieden, die, in eene opene en gevaarvolle zee, met kleine ranke vaartuigen, de walvisschen den oorlog durven aandoen. De walvisschen worden met pijlen op spiesen, die bijzonder daarvoor ingerigt zijn, gedood (*). De Solorezen zijn voor het overige goedaardig, vlugger dan de overige eilanders, vrolijk van aard, vooral wanneer zij sterken drank gebruikt hebben, waarvan zij, gelijk ook al de andere eilanders hier, groote beminnaars zijn. Met een enkel glaasje arak kan men van een' Solorees meer gedaan krijgen, dan men met een bandvol goud van een' Javaan zoude kunnen verwachten. Zij zingen, dansen en springen met eene blijdschap, die alleen aan kinderen eigen is. Zij snijden het hoofdhaar kort af, doch hebben van nature veel en lang haar, dat min of meer kroesig is, en duidelijk den zachten overgang van het rechte en stijve der Maleijers, tot het kroezige der Papoea's aanwijst. Zij hebben ook meer baard dan de menschen op de Westereilanden; sommigen dragen knevels en trekken den baard niet uit zoo als andere Indiërs, maar gebruiken het mes daarbij.

Het gezicht is plat, meer lang dan rond, met eene kleine kin, de boventip dikker dan de onderlip, de neus minder plat en beter geproportioneerd dan bij de Javanen. Allen vijlen de tanden niet, maar het zwartmaken der tanden is algemeen in gebruik. Daar ligt iets in 't oog en in de dikke wenkbrauwen, iets eigenaardigs in hun geheele voorkomen, dat met hun moedig en open karakter geheel strookt. Zij hebben niet het schelmachtige der Maleijers, het achterhoudende der Javanen, noch het brutale van den Makassar; evenwel moet men hen in geldzaken niet veel vertrouwen. Het hoofd dekken zij met een' Europeschen of kust-doek, die eenigzins naar den smaak der Boegine-

(*) Zie *Tijdschrift voor N. I.*, jaargang 1849, 2de deel, blz. 66.

zen om het hoofd geslagen wordt. De overige kleedingstukken zijn van hun eigen maaksel; zij bestaan uit eene soort van broek of liever een' zak met twee openingen, waar de voeten uitsteken, en die tot de knieën reikt, zoodat het meer van een kleedje heeft dan van een broek; doch hij wordt, als onze slaapbroeken, met een touw op het lijf vastgeregen. Zij gebruiken bovendien een' buikband van dezelfde soort van linnen als de broek, namelijk van grove, in de lengte gestreept katoen. Hunne hoofden en eenige meervermogenen onder hen, hebben de kleeding der Maleijers aangenomen, doch de gemeene man loopt met het bovenlijf naakt; ze zijn zeer naar hunnen smaak uitgedost, wanneer hun nog een tweede buikband kruislings over de schouders hangt. Bij festiviteiten blijft de kleeding dezelfde, maar zij versieren dan den hals met aardige en net gevlochten ringen van lontarbladeren, rood geverwden en witten door elkander gevlochten; ook bij gebrek van linnen gebruiken zij dezelfde bladeren daartoe; aan de armen, boven het handgewricht, dragen zij ringen van ivoor en schildpad, en ook van eene soort zwarte koralen; de mannen dragen ze aan beide armen, maar de vrouwen daarentegen mogen slechts van een tot vijf ringen alleen aan den linkerarm dragen. Zij dragen ook ooringen van goud of zilver, en de mannen van lontarbladeren, welk laatste versiersel met veel smaak zamengeknoopt is.

Bij festiviteiten of bijzondere gelegenheden, zoo als ook ten oorlog trek-kende, dragen de mannen een hoofdversiersel, namelijk een' band, die slechts het voorhoofd tot aan de ooren dekt, en achter het hoofd vastge-maakt wordt. Hij is van hoorn gemaakt, en met linnen of met laken be-keeld; uit dezen hoofdband schieten drie lange horens, ter lengte van een voet of daaromtrent, in de hoogte, zoodat een in het midden van het hoofd en twee ter zijde komen te staan; de middelste is de langste; ook dezen zijn met laken bekeeld, en elk met een vlaggetje aan den top voorzien, terwijl op zijde langs de ooren bokkenharen hangen. Voorts is deze muts met aller-lei snoeren van koralen en vogelvederen versierd, en als er geene takken op de muts pronken, dan is de kruin met bokkenhaar behangen, en het geheel ook meer naar een muts of hoofddeksel ingerigt. Deze soort van mutsen noemen zij "katagole" en de andere "nidok." De vrouwen dragen een smal kleedje, dat zakvormig genaaid is, en hetwelk zij om den buik vastknoopen en tot de enkels hangen laten; dit is de huiskleeding, waarbij gewoonlijk de boezem openblijft; anders wordt het bovenlijf gedekt met een tweede kleedje van dezelfde soort en vorm als boven beschreven is, 't welk zij als een schwal om de schouders werpen. Het haar wordt met een' kondé-vormigen (*) knoop achter het hoofd vastgeknoopt. Een kapes met een' langen steel is het dagelijksch wapen, dat de mannen bij zich dragen; zij zijn geene bemin-naars van schietgeweren zoo als de Timorezen, maar bepalen zich meer tot

(*) Kondé is eene soort van vrouwelijk kapsel, waarbij het haar in een' knoop op de kruin wordt zaamgebonden. Er zijn zoo verscheidene soorten van kapsels; zie Dr. W. A. VAN ROEVEREL, Sjaïr Bidasari, in de aantekeningen.

pijl en hoog. De pijlen zijn van riet, aan de punt voorzien van scherpge-
maakte beenderen van kippen, geiten, enz., of ook wel van ijzer. Het touw
aan den hoog is gedraaid van de hangende wortels van de «noenock» en den
ficusboom, die hier in menigte groeit; ook dragen zij lange golloks, zonder hou-
ten scheeden, maar slechts met eene scheede van de pinangschors, of liever de
spatha van den bloemstengel bedekt; zij gebruiken daarbij een langwerpige
schild van zeer ligt hout gemaakt, om de slagen af te weren. In de uit-
vinding van muzikinstrumenten staan zij nog verre bij andere Indiërs ten ach-
teren, want zij hebben er geene van eigen vinding. Zij gebruiken de «gong»
van de Westereilanden en de «bedock». Onder het spelen van de muziek,
dansen de mannen en vrouwen onder elkander, hand aan hand in een' kring,
met de trom en de gong in het midden, allen zingende en maathoudende
met de muziek; twee mannen zitten aan eene trom, elk met twee stokken,
zoo luid te kloppen als zij maar kunnen, en de gong akkompagneert deze
slagen op de maat van den zang. De kring is niet gesloten, maar blijft altijd
eene opening behouden; en deze opening wordt door een' voorvechter, al
dansende met de bloote gollok in de hand, bewaakt. Deze voorvechters heb-
ben dan zulke mutsen op, als ik hierboven beschreven heb; de meeste dan-
sers zijn met lontarbladeren behangen en hebben bokkenhaar aan de knieën
gebonden, en het schijnt dat zij er zich op toeleggen, om een woest aanzien
aan hunne personen te geven. En dit oogmerk bereiken zij dan ook vrij
goed; want, daar zij meestal bij nachten, rondom groote vuren, deze dansen
uitvoeren, is het een vreeselijk en onbeschrijfelijk woest tooneel als men
hen bij die vermakens aantreft, te meer, daar zij zich dan ook in het drinken
te buiten gaan. Mannen en vrouwen, allen zonder onderscheid, drinken
alles wat maar den naam van sterken drank heeft; ook schermen zij onder
deze muziek paar aan paar met hunne golloks, en vallen ruw elkanderen op
het lijf, waarvan de houten schilden overvloedige blijken dragen.

§ 5.

Sawonezen.

Het eiland Sawo ligt 24 duitsche mijlen W. Z. W. van Koepang en is acht
mijlen lang. De mannen zijn er welgemaakt en hebben over het algemeen
een beter geproportioneerd voorkomen dan de andere eilanders; de neus heeft
iets van die der Hindoes; daarbij hebben ze een ovaal gezigt en de kin
niet kort aflopend. In het oog ligt iets achterhoudends, iets ernstigs, dat
hen van hunne naburen onderscheidt. Zij laten zich niet beleedigen noch
onderdrukken en zijn dapper tegen hunne vijanden. Stelen, moorden en be-
driegen zijn hun als het ware aangeboren. Zij hebben lange zwarte haren,
niet gekroesd noch gegolfd, en maken ze met een' langen krommen kam op het
hoofd vast, waarom zij een' doek binden. Zij houden veel van roode en bonte
kleuren, daarom hebben zij meestal Europesche doeken om het hoofd met
een' knoop onder de kin. Zij dragen geene broeken en beschouwen die als
eene schandelijke dragt, maar hebben een eenvoudig lang kleedje om het lijf,

van hun eigen maaksel, dat, op een' afstand gezien, veel van onze tapjten heeft. Dit kleedje wordt om den buik vastgehouden door een' buikband of doek, en de kanten van hetzelfde zijn gepluisd. Het bovenlijf is onbedekt; slechts om de schouders hangen zij nog een dergelijk kleedje, en dikwijls een' doek om den hals. Zij dragen geen versiersels van lontarbladeren, maar wel houden zij van ringen aan de vingers te dragen. De mannen laten de tanden vijlen en zwart maken, maar de vrouwen moeten alle tanden, behalve de kiezen, geheel weg laten vijlen; dit geschiedt zoodra zij huwbaar zijn; dan laten zij ook eerst het haar lang opgroeijen; vóór dien tijd wordt het, behalve op de kruin, kaal afgeschoren; zij dragen, zonder de ooren te misvormen, goudeu of zilveren oorringen, en de rijken ook armingen. Hare kleeding bestaat uit eene zeer lange sarong van dik, grof katoen geweven, welk kleedje boven de borsten vastgeknoopt wordt; doch het is zóó lang, dat het nogmaals dubbel naar beneden hangt, tot beneden de heupen. Nog een tweede kleedje, liefst van vreemd maaksel, hangt om de schouders, om het bovenlijf te dekken. Het haar wordt zeer zorgvuldig opgemaakt, en, even als bij de Europeesche vrouwen, naar de beide zijden gekamd en in tweeën gedeeld, en achter hangt de geheele knoop op den hals. Zij zijn in alle opzigten, zoo wel mannen als vrouwen, de schoonste en zindelijkste menschen onder deze eilanders. Hunne dansen en muziek, zoo als ook hunne wapens, verschillen weinig van die der Rottinezen.

§ 4.

Rottinezen.

Het eiland Rotti ligt omtrent 10 engelsche mijlen ten Z. W. van Koepang en is 40 engelsche mijlen lang. Het voorkomen der bewoners verschilt weder aanmerkelijk van de reeds beschrevene rassen. Daar zij hun hoofdvoedsel van de lontarpalm trekken, en weinig of geen meelvoedsel gebruiken, zoo hebben zij eene meer bepaalde kleur, die meer naar 'tbruine dan naar 'tzwarte helt; ze zijn rank en slank van leden, en men vindt vele lange menschen onder hen. Allen hebben lang, zwart haar, dikke wenkbrauwen, een hoog voorhoofd, den neus niet plat, en het eenige wat het gezigt mismakkt is de kort afloopende kin; woestheid noch heldenmoed, maar booze listigheid is op hunne gezigten te lezen. Zij hellen meer tot melancholij, dan tot het vrolijke over, en hebben over het algemeen een peinzend voorkomen, dat listigheid en achterhoudendheid voorspelt. Zij zijn de ijverigste menschen en de beste landbouwers onder deze eilanders, en de vrouwen de onzedelijkste van allen. De mannen knoopen hun lang haar met een' grooten kam boven het hoofd, en dekken het vervolgens met eene muts van lontarbladeren gemaakt. Deze mutsen verschillen onderling zeer in vorm; elke landstreek heeft haren bijzonderen pet, en daardoor zijn de menschen van ieder distrikt kennelijk. Zij dragen geene versierselen om den hals, aan de ooren, noch aan de armen, ook niet aan de voeten; ze dragen geen broek maar een lang kleedje van hun eigen maaksel, en een wambuis, die mannen en vrouwen zonder onderscheid bij den

veldarbeid of ander zwaar werk gebruiken. Een reiszak hangt om den schouder, onder den linkerarm; deze zakken zijn van linnen, en dikwijls aan de banden met koralen enz. en stukken metaal versierd, en dienen tot berging van sirie, tabak, en vele kleine gerijfelijkheden, die hen dagelijks te pas komen. Ook heeft elk een boslemmermes bij zich, en geene andere wapens voor het dagelijksch gebruik.

De vrouwen dragen het haar vastgestrengeld, van achteren zonder kam of speld, en versieren zich met oorringen. De hals is versierd met een of twee gouden kettings en daarbij eenige snoeren koralen, of, bij gebrek aan gouden kettings, zilveren van hetzelfde maaksel. Aan deze kettings ziet men eene ronde plaat in den vorm en grootte van een' pannekoek, die op de borst komt te hangen; bij de rijken is dit sieraad van goud, en bij geringen van zilver. Men kan hunnen rijkdom aan de versierselen van den hals beoordeelen. Om de armen, bij wijze van braceletten, hebben zij gouden of zilveren ringen, en ook koraalsnoeren; ook onder de knie, waar wij onze kousenbanden vastmaken, hebben zij ringen van koralen, en boven de enkels nog twee ringen aan iederen voet, mede van goud of zilver. Het kleedje, dat zij om het lijf dragen, is lang en zeer smal en van dezelfde kleur en bearbeiding als de Sawonesche mannen dragen. Bij festiviteiten dragen de vrouwen een' borstrok zonder mouwen, van voren met touwen vastgemaakt of wel geregen, die geheel en al uit geregen, veelkleurige koralen bestaat, zoodat het alles behalven een' ligt gewaad kan genoemd worden. Bij zulke gelegenheden dragen zij ook een' grooten ring van koralen op het hoofd; men kan het een' haarring noemen, want het haar steekt door dien ring boven het hoofd. De mannen hebben een' lederen buikband, ook zwaar met koralen belegd, en hunne wapens zijn een gollok met een driekant gevest van lood, en versierd met een' stok, waaraan vele kleine vogelvederen hangen, zoodat, wanneer zij de gollok om de schouders onder den arm hebben, die stok achteruit steekt. Nog hebben zij eene nationale piek met gevorkte punten, die vooral te paard gebruikt wordt; mannen en vrouwen dansen zingende in een' kring; hunne liederen hellen ook meer tot het melancholische dan tot het vrolijke over, terwijl de gong het eenige muzikinstrument uitmaakt.

§ 5.

Timorezen en Koepangnezen.

De Timorees onderscheidt zich van de overigen door de veel donkerder kleur, terwijl sommigen onder hen gitzwart zijn; allen hebben lang haar en de meesten kroezig gekruld. In de binnenlanden dragen de mannen geen doek noch ander deksel op het hoofd, maar laten het haar gekruld hoog overeind staan, met een' linnen band op de kruin vastgemaakt, zoodat het hoog opstaand haar daardoor gesteund wordt. De Koepangnezen daarentegen binden het hoofd met een' doek, dien zij van de schepen en vaartuigen koo-
pen, dewijl zij zelven geene doeken hebben. Dit is het eenige onderscheid met de Koepangnezen. Voor het overige komen zij, zoowel ten aanzien

van godsdienst, als zeden en de meeste gebruiken met de Timorezen overeen; daarom heb ik deze beide stammen bij elkander getrokken. Het gezigt van den Timorees is platter, de kaak steekt meer uit dan van de andere eilanders, en over het algemeen is het voorkomen ook dommer, waartoe de wijde mond en open neusgaten veel bijdragen. Zij zijn de traagsten onder al deze eilanders en leven geheel van djagong. Zij zijn groote beminnaars van vleesch, en hebben varkens, buffels, geiten en herten in overvloed op het eiland. Men zegt ook, dat zij het bloed van die beesten drinken; in alle geval is het zeker, dat zij de vuilste menschen zijn, die hier gevonden worden. Zij baden zich nooit en smeren hun ligchaam met klapperolie, waardoor zij een' walgelijken reuk van zich geven. Daarentegen doen zij zeer veel moeite, om hunne witte tanden te reinigen en in orde te houden; zij dragen ook slechts een lang kleedje om het lijf, met dit onderscheid, dat hunne kleedjes altijd wit zijn met een' breeden rooden rand, en soms ook wel met een' blaauwen rand, omdat zij weinig gebruik van de indigo maken, welke verfstof op Rotti daarentegen veel gebruikt wordt om linnen te verwen. Dit kleedje is boven de heupen vastgeknoopt, en hangt tot aan de knie; een tweede dergelijk kleedje wordt om den buik als een band gewonden, en de slippen hangen voor. Het bovenlijf blijft onbedekt; aan de armen dragen zij ringen van ivoor of van zilver, en meer dan één, naar dat zij rijk of arm zijn. Over den linker schouder hangt een groote reiszak, die onder den arm komt. Deze zak is gemaakt van een ronden linnenlap met touwen daaraan, die versierd zijn met allerlei soorten van ringen van zilver, lood en ook van hoorn, ieder naar zijn' smaak en verkiezing. De zak behelst alles wat men gedurende den dag noodig heeft, en is vol van doosjes en kokertjes, de kokers van bamboes of van kalabas en de doosjes van lontarbladeren, alles met smaak en netheid vervaardigd en gekorven, of ook met lood belegd. Deze doosjes en kokertjes bevatten kalk, sirie, tabak en andere kleinigheden. Ook vindt men in denzelfden zak een spiegeltje en een' lepel van hoorn, om er uit te eten. Altijd hebben zij er een of meer kokertjes rauwe rijst in, ten einde op plaatsen, waar zij komen en waar zij vermeenen dat zij ziekten, allerlei ongelukken of ook den duivel zullen aantreffen, dadelijk eenige korrels van die rijst uit te strooijen, en zoodoende van die ongelukken vrij te komen. Tot dit einde hebben zij ook welriekende bladeren bij zich. Hun dagelijksch wapen, dat zij bij zich hebben, is een boslemmèrnes, achter op den rug tusschen den buikband bewaard. De »orang branie" of voorvechter onderscheidt zich in kleeding van de overige manspersonen; zij zijn er zeer op gesteld, om dien rang in de maatschappij te bekleeden, dewijl dit eene onderscheiding is, die de vorst vergunt, wanneer iemand in den oorlog heeft uitgemunt. Zij zijn met schietgeweren, vooral donderbussen, gewapend, en ook met pieken; maar gebruiken geen pijl en boog. De grootste onderscheiding van een »orang branie" bestaat daarin, dat hij zilveren ringen boven de enkels draagt, en koperen bel-len onder de knieën gebonden heeft; bovendien voeren zij een' langen stok, die, even als bij de golloks der Rottinezen, achterniusteekt, en rijk versierd

is met allerlei vedren en bokkenhaar, en waaraan soms ook zilveren takken gevoegd zijn. De gollok hangt over den schouder, en is vervolgens met een hand om den buik vastgemaakt. Het kleedje om het lijf is gelijk hunne overige kleedjes; maar ze hebben een lederen buikgordel, met patroontasschen daaraan tot berging van kruid en kogels, en een kruidhoorn op de zijde aan denzelfden gordel; de patroontasschen zijn meestal ook versierd met knoopjes of andere versierselen. Ze hebben een vest met knopen, en hoe rijker dit vest uitgedost kan worden, des te beter. Zoo is bij voorbeeld een vest van rood laken met knopen van zilveren munt, of anders ook een vest van linnen met gewone knopen, zeer schoon. Om de beide armen boven den elleboog dragen zij vele zware ringen van ivoor en van zilver, en boven het handgewricht ook zilveren ringen. Op het hoofd dragen zij eene hooge muts, die spits afloopt, van lontarbladeren gemaakt, doch zeer dik met doeken en linnen bekleed, bovendien met pasement en stukken laken versierd. Deze mutsen zijn op verschillende wijzen uitgedost, ieder doet het naar zijn vermogen, maar allen trachten ze zoo rijk mogelijk te maken. Sommigen hebben ook een zilveren buikband met ronde zilveren platen daaraan gelangen, koralen snoeren met gouden platen om den hals, en zilveren en gouden oorringen. De kleeding der vrouwen van rang bestaat in een kleedje in de rondte gestreept, een wit haasje met lange mouwen, terwijl een lang bont, meestal rood kleedje, zoodanig kruiselings over de borsten geslagen wordt, dat men zou meenen, dat het een tweede haasje zonder mouwen was. Twee lange koraalsnoeren hangen kruiselings over den rug en borst, terwijl verscheidene kleinere snoeren van koraal den hals versieren met eene gouden ronde plaat daaraan, zoo als bij de Rottinesche vrouwen reeds beschreven is. Boven den elleboog aan beide armen hebben zij dikke ringen van ivoor, zilver en koralen. De ooren zijn versierd met lange hangende koraalsnoeren met stukjes goud daaraan. Om het voorhoofd wordt een doek gebonden, met een knoop van achteren, en op dezen doek voor op het hoofd wordt een gouden of zilveren halvemaanvormig versiersel gemaakt. Het haar is van achteren tot een kondé vastgeknoopt, en boven die kondé rijk met bloemen versierd.

De Timorezen dansen ook in een kring, de vrouwen zingen, terwijl de mannen al mompelende rondansen; de vrouwen, die in het midden staan, hebben bij die gelegenheid het hoofdstel der paarden in de hand, terwijl beilen aan dat hoofdstel hangen, waarmede zij braaf schellen.

§ 6.

Regeringsvorm en inkomsten der radja's en andere ambtenaren op Timor.

Ieder radja is hoofd en tevens landeigenaar van zijn regentschap, en de bevolking niet veel meer dan zijne slaven. Op den radja volgt de "fettor," die als het ware de regterhand van den radja is, en somtijds veel meer invloed bij de bevolking heeft, dan de vorst zelf.

Ieder negerie heeft ook een hoofd, onder den naam van "stommongong,"

welke dorpschoufden onmiddellijk onder de bevelen van den fettor staan. De radja's van Timor hebben ten allen tijde het regt om geldbelastingen op de bevolking te leggen; bij voorbeeld bij gelegenheid van een groot feest, of wanneer de radja eenige andere uitgaven voor hem of zijne familie te bestrijden heeft. Ook de fettors en tommonggongs hebben dezelfde magt. Daarenboven moet de bevolking de velden van de radja's, fettors en tommonggongs onderhouden, het sandelhout jaarlijks voor den radja inzamelen, en van het was, dat de gemeene man inzamelt, moet hij ook ten minste een kati in het jaar aan den vorst afstaan. Het is dus geen wonder, dat de Timorees tot nog toe geene vorderingen in beschaving en landbouw gemaakt heeft. Alle misdaden, groot of klein, worden met geldboeten gestraft, in welke boete niet alleen de radja, maar ook de fettor en tommonggongs hun aandeel hebben.

Men kan zulk een' regeringsvorm niet beter vergelijken dan bij een nest van witte mieren, waarin een enkele, de grootste in dat nest, een slapend leven leidt, terwijl de overige mieren hem vet mesten. Niettegenstaande dit alles zijn de Timorezen zeer aan hunne radja's verknocht, en van al deze eilanders de minst oorlogzuchtige. Ik heb de kleeding der voorvechters hier boven beschreven; uit die kleeding kan men reeds de gevolgtrekking maken, dat zij, zoo zwaar en belemmerend toegerust, geene bijzondere heldendaden kunnen aan den dag leggen. In hunne oorlogen is hun hoofddoel, om een aantal afgeslagen hoofden te huis te brengen; ieder zulk een afgesneden hoofd is voor hen een triomf, zonder dat de wijze waarop de vijand omgekomen is, en of het eene vrouw of man zij, hierbij in aanmerking komt. Deze hoofden worden in triomf, bij het terug keeren, aan palen gezet, en moeten zoodanig jaren achter elkander te pronk staan in de nabijheid van de woning der radja's. Is het, dat men de vijanden levendig in handen krijgt, dan zijn zij en hunne nakomelingen tot eene eeuwigdurende slavernij gedoemd. De oorzaken, die aanleiding geven tot zoodanige oorlogen, ontstaan meestal uit geschillen omtrent de grensscheiding, of door het wegnemen van hun vee; want zoowel paarden als buffels loopen bij groote hoopen in het wild rond, en komen zoodoende veelal in handen van vreemde eigenaren.

§ 7.

Produkten voor den handel.

De produkten, welke Timor in den handel levert, zijn was en sandelhout. Het laatste maakt de eigendom der radja's van Tland uit, en wordt jaarlijks door hunne onderdanen gekapt; terwijl de radja's vervolgens het hout aan de Chinezen verkoopen. Vroeger was dit hout duur, en in China zeer gewild. Thans kost het gemiddeld *f* 10 per pikol. Van Koepang wordt jaarlijks ongeveer 6000 pikols daarvan uitgevoerd en 1500 pikols was, kostende de pikol was, hier uitgevoerd, van *f* 70 tot *f* 80. Deze zijn de eenige produkten, die den buitenlandschen handel van Timor uitmaken. De beide genoemde artikelen worden naar Java uitgevoerd, hoewel het sandelhout weder van daar naar

China gevoerd wordt. Timor krijgt jaarlijks van Java in retour, rijst, ijzer, en ijzerwerken, grof porselein, lijnwaden en verscheidene kleinigheden, terwijl Timor geen suiker, koffij noch eenig ander produkt oplevert. Niet, dat de grond die produkten niet kan voortbrengen; maar men heeft van Timor geen notitie genomen, men heeft het schoone en rijke land op eene schandelijke wijze verwaarloosd, en er alles op den ouden voet der voormalige kompagnie gelaten. Het is zeer te betreuren, dat men zoo weinig nut van deze eilanden getrokken heeft. Laat mij u eens kortelijk vertellen, wat Timor al opbrengen kan; dan zal de waarheid nog duidelijker aan 't licht komen. Het eiland levert goed kooru, doch de bevolking leeft hoofdzakelijk van djagong (maïs); eenige mijlen binnen 'slands van Koepang, gedijen de aardappelen beter dan op Java; koffij en suikerriet groeijen er weelderig. De indigo heeft zich van zelfs zoo goed voortgeplant, dat met elken mousson die plant met ander onkruid uit den grond opschiet. De katoenplant wast bijzonder goed, en de tabak, die hier gekultiveerd wordt, geeft monstreuse bladeren. De uijen van Timor zijn alom in den archipel bekend, en worden voor de besten gehouden; Timoresche uijen zijn overal gezocht en geroemd. De djattieboom, hoewel hier niet t'huis behoorende, wast er bijzonder wel. Hiernut ziet men dus, dat Timor niet onvruchtbaar is, en met de overige eilanden hier in de nabijheid, van wier inwoners ik u reeds veel verteld heb, is het, ten aanzien van de vruchtbaarheid, evenzoo gelegen. Geen enkele der genoemde produkten wordt door den Timorees of de overige eilanders hooger geschat, dan de lontarboom. Die palmboom is hier onmisbaar en het weldadigste geschenk, dat de natuur hun heeft geschonken. Drie aan elkander gegroeide noten, die veel van de klappernoten hebben, maar veel kleiner zijn, strekken hun tot eene koele versnapering, doch het sap, dat uit den afgesneden bloemstengel getapt wordt, maakt het voornaamste produkt uit, en is de geliefkoosde drank dezer eilanders; terwijl de stroop, die men van dat sap bereidt, als voedsel door de Rottinezen gebruikt wordt, en de wellust is der overige eilanders. De lontar is hier, wat de dadel is in Arabië, de sago in de Molukkos en nieuw Guëna, de broodvrucht in de stille Zuidzee-eilanden; ja, meer dan dit alles, want van de bladeren van de lontar wordt op deze eilanden meer nut getrokken, dan van elke andere plant op dezen aardbodem. Alles wat wij bij deze menschen zien, alles wat ons omringt, elk stukje dat in de huishouding te pas komt, alle huishoudelijke gerijfelikheden, zijn van die bladeren gemaakt; doozen, manden van allerlei vorm en grootte, kleedingstukken, versierselen, hoeden, in één woord alles; en in elk stuk, door deze eilanders op die wijze vervaardigd, moet men hunnen goeden smaak en vindingrijken geest prijzen en bewonderen.

§ 8.

Kust- en binnenlandsche handel.

Ik heb reeds doen opmerken, dat Timor geene andere produkten in den handel oplevert, dan was en sandelhout. Deze twee artikelen worden door Chinezen

en enkele burgers van Koepang opgekocht, of liever tegen andere produkten verruild, en naar Java gezonden, of aan vreemde handelaars verkocht. In de maanden Augustus en September vertrekken de kustvaarders van Koepang naar de onderscheidene plaatsen langs de kust van Timor, om sandelhout en was op te kooplen. De handel wordt ook tegelijkertijd in de binnenlanden gedreven, doch de voornaamste handel geschiedt langs de kust, zoowel aan de Zuid- als aan de Noordkust. In de binnenlanden kent men geen ander geld dan dukaten en Spaansche matten. Het kopergeld heeft volstrekt geene waarde. Daarom wordt de handel meestal door ruiling voortgezet, en hiertoe zijn de volgende goederen voor de onderstaande prijzen nog geveld bij de Timorezen:

gewone Eng. geweren	à f 40 't stuk.
grof kruid, de bottel	à - 8.
korallen	à - 2 en f 2½ 't kati.
blauw geras (grof linnen)	à - 12 't stuk.
wit dito	à - 8.
boslemmessen	à - 2½ 't dozijn.
grootte kapmessen, de 100 stuks	à - 32.
kleine dito	à - 11.
ijzer, de pikol	à - 14.
arak	à - 14.

Hiervoor krijgt men in ruiling sandelhout tegen f 10 de pikol, en was tegen f 70 de pikol, welke artikelen bij den uitvoer te Koepang weinig inst opleveren, want het was kost dan niet meer dan f 80, en het sandelhout omstreeks f 15.

Het eiland Rotti levert geen sandelhout en te weinig was, om in den handel in aanmerking te komen. Van Boeton en Makasser komen hier jaarlijks vaartuigen met opium, katoen, grove lijnwaden en ook wel rijst. Het eiland Floris voorziet Koepang van kokosolie, doch de handel met Java is de voornaamste. Op Deli komt eens in het jaar een vaartuig van Makao, welk vaartuig gewoonlijk Koepang aandoet, en voorziet de Chinezen van vele kleinigheden, welke voor hen onmisbaar zijn. Op deze kusten, langs alle deze eilanden, vindt men ook tripang, karet en amber. Eenige Makassaarsche vaartuigen houden zich gestadig met de tripangsvangst bezig, en verkoopen dezelve aan de Chinezen, de pikol voor f 32. Karet kost f 16 het kati, en amber, die echter zeldzaam op de markt komt, kost de thail van f 12 tot f 16. Er bestaat hier ook een handel met paarden, welke op Java en Mauritius eene goede markt vinden. De buffels kosten gewoonlijk van f 5 tot f 20, al naar de ouderdom is, en voor een schaaft betaalt men gewoonlijk alhier f 2. De recherche langs de kust vereischt een beter toezigt; het is volstrekt noodzakelijk, om eene kanonneerboot of een dergelijk vaartuig te Timor in dienst te hebben, ten einde op de vreemde vaartuigen te waken, die hier langs de kust handel drijven, zonder Koepang aan te doen en daar-

door het gouvernement in zijne regten benadeelen. terwijl zulke vaartuigen meestal uitgeklaard worden voor Koepang, en daardoor vrij blijven van alle regten.

§ 9.

Wegen, rivieren en andere middelen van binnenlandsche kommunikatie, waterleidingen, marktplaatsen, enz.

Wat rivieren aanbetreft, is er geen enkele op Timor die bevaarbaar is, zoodat er geene binnenlandsche kommunikatie te water bestaat; en ten aanzien van wegen is het daarmede gelegen als met alle andere verbeteringen op Timor, namentlijk alles is er nog in zijne geboorte, terwijl vroeger hoegenaamd geen werk daarvan gemaakt is. Gedurende het verblijf van den resident SPANOGHE tot 1836, heeft hij geene moeilijkheden ontzien om wegen te doen aanleggen, en is hij reeds zoover daarin geslaagd, dat men met een rijtuig Koepang kan omrijden. Ook heeft hij een' rijweg begonnen aan te leggen tot Babauw, een afstand van 18 Engelsche mijlen, een weg grootendeels langs het strand, doch op sommige plaatsen, wegens de menigte kalkrotsen, zeer moeilijk. Doch daardoor is ook de belangrijkste kommunikatie geopend, waardoor de handel veel moet winnen, terwijl Babauw de stapelplaats is van levensmiddelen voor Koepang. Wat door den heer SPANOGHE, uit wiens aantekeningen wij in dit artikel het voornaamste mededeelen, was begonnen, is door zijnen opvolger, de heer VAN DEN DUNGEN GRONOVIVS, voortgezet. Op vele plaatsen in het gebergte van Timor, zou men nog zeer veel verbeteringen kunnen aanbrengen door middel van waterleidingen, indien de rijst- of andere kultuur zulks vorderde. Doch in den tegenwoordigen toestand van den landbouw op Timor zijn zulke verbeteringen onnoodig. Op Koepang was eene waterleiding, zoowel voor de inwoners als voor de schepen, eene groote behoefte, waarom de heer SPANOGHE, dadelijk na zijne komst op Timor, in die behoefte heeft trachten te voorzien, en eene waterleiding heeft doen aanleggen, zonder eenige kosten voor het gouvernement. Hij heeft het water meer dan eene mijl van het gebergte in zee gebragt, zoodat de schepen tegenwoordig van goed drinkwater zich kunnen voorzien, en dat zonder de minste moeite, terwijl vroeger het water voor de schepen ver uit de rivier moest gehaald worden, omdat bij de monding het rivierwater brak en ondrinkbaar is.

De eenige markt op het eiland is die op Koepang, terwijl in het gebergte en andere plaatsen langs de kust, geene markten bekend zijn.

§ 10.

Landbouw en veeteelt.

Dit is een treurig onderwerp, zoowel ten aanzien van Timor als van de onderhoorige eilanden, want, in den striktsten zin genomen, zoude men het woord landbouw niet kunnen bezigen, wanneer de djagong-tuinen van Timor of de drooge gierstvelden van Rotti en Savo daarmede bedoeld worden. Nog minder kan men de kultuur van de padievelden, voor zoo verre het de be-

bouwing van het land en de behandeling van zoodanige velden betreft, tot den landbouw rekenen. Ook is deze kultuur niet algemeen; slechts enkele radja's en de Christenbevolking van Koepang hebben rijstvelden, terwijl djagong de hoofdstem uitmaakt van de bevolking.

Voor éénjarige planten is de grond op deze eilanden ook in 't geheel niet gunstig, omdat een aanhoudende droogte van Maart tot November den grond daarvoor volstrekt ongeschikt maakt; zelfs het onkruid kan niet tegen die warmte, en buffels, paarden en ander vee moeten maanden lang zich zonder gras behelpen. De bergen van Timor zijn in die maanden bijna ontbloot van groen; eene donkere wolk wordt dan door de Timorezen aanbeden, en de eerste regen met dansen en muzijk verwelkomd, dewijl het geluk en de welvaart dezer eilanders geheel van den regen afhangt. In de maand November wacht alles met ongeduld daarnaar. De met water bezwangerde wolken, door de eerste westewinden herwaarts gedreven, schijnen soms met het ongeluk van Timor den spot te willen drijven, wanneer zij, na alle hoop op regen gegeven te hebben, zich weder van hier verwijderen om elders hare schatten uit te gieten. Komt de onnoozele Timorees, die de zon als zijn' God aanbidt, in verrukking, wanneer de grond, na een weinig regen, weder rijk met groen bedekt is, niet minder treffend is die spoedige verandering voor meer beschaafden, want het is ongelooflijk, in welk een' korten tijd de natuur in een geheel ander licht te voorschijn treedt. Timor pronkt dan met bloemen en vruchten op zijne velden, en op de kale rotsen met geurige kruiden. Voor de dieren is er dan eene nieuwe schepping; vele insekten worden in éénen nacht geboren, om aan het groene feest deel te nemen; de lucht krioelt van vogels, die op de nieuwgeboren insekten loeren of op vruchten azen, welke de regen heeft voortgebracht. Alles leeft, om weder aan anderen leven te geven. De grond van Timor geeft in dien tijd genoegzame blijken van zijnen rijkdom en groeikracht, welke hoedanigheden slechts door de brandende stralen van de zon zijn teruggehouden. Reeds in Januarij staat de djagong in vollen bloei, en van Februarij tot Maart wordt de vrucht achtereenvolgend ingeogst. Deze oogst wordt »pata djagong" genoemd, en de oogst van padie, welke eerst in Julij en Augustus plaats vindt, noemt men »korie padie," terwijl de padie niet met den halm afgesneden wordt, maar de korels met de bloote hand van den halm worden afgeschoven. De ploeg is er niet in gebruik; de rijst wordt op modderige velden, welke eerst door buffels betrappt worden, gewonnen. Het getal buffels, dat hiertoe vereischt wordt, en het omslagtige van zulk eene veldbewerking, zal altijd een hinderpaal zijn tegen de uitbreiding van de rijstkultuur; want, zonder vele buffels en slaven, kan het volk daar geen deel aan nemen. Vóór en al eer de ploeg hier ingevoerd is, kan men alzoo weinig hoop voeden op groote verbetering in den landbouw; daarom heeft de heer SPANOCHÉ een genootschap hier opgerigt tot aanmoediging van landbouw en veeteelt, waaraan de eerste ingezetenen van de plaats, als ook de radja's, deelnamen. Door middel van dit genootschap kan de landbouw eenige vorderingen maken, omdat de leden over geld en slaven

kunnen beschikken. Eenige leden hebben reeds proeven genomen met de tarwe; naar alle waarschijnlijkheid zal die kultuur hier even goed uitvallen als in de binnenlanden van Deli; de goede uitslag hiervan kan niet dan voordeelig zijn voor het gouvernement en tevens eene rijke aanwinst voor Koepang. Hierboven is reeds gezegd, dat djagong de hoofdstem uitmaakt van het grootste deel der bevolking, inzonderheid op Timor. De Rottinezen laten op Rotti niets onbeproofd om van den schralen grond, die hun ten deel is gevallen, nut en voordeel te trekken en waar water in overvloed is, vindt men rijstvelden; doch de natuur heeft dit aan enkele distrikten slechts toegekend; de radja's en hunne naaste bloedverwanten kunnen daarvan alléén partij trekken. De overigen planten djagong en gierst (*Panicum Italicum*), ook djagong-Rotti (*Sarghen vulgare*), en maken ook gebruik van het in het wild groeiende *Lachryna dejalie* der Javanen. Al deze graansoorten worden geplant zonder den grond te ploegen; de goede uitslag hangt derhalve geheel alleen van de regens af. Van drinkwater is Rotti echter zeer wel voorzien, dewijl het water overal uit de kalkklippen opwelt. Sawo is minder rijk aan water en heeft een' veel schraler grond, zoo zelfs, dat de djagong niet altijd goed slaagt, waarom ook gierst het hoofdvoedsel der Sawonezen uitmaakt; daarentegen levert Sawo den besten tabak en veel stroop, die uit den lontar- of toewakboom gewonnen wordt; terwijl de Sawonezen zoowel als Rottinezen veel van die stroop gebruiken, namelijk met water verdund en met vleesch, visch of andere spijzen genuttigd; zelfs het kind aan de borst wordt met dezelfde stroop gevoed. De indigo groeit hier overal in het wild, en elke huishouding plant er zooveel van als noodig is voor haar gebruik, minder op Timor dan op Rotti en elders, dewijl de Timorees van de roode kleur houdt. Aan aardvruchten is Timor bijzonder rijk. Ook de aardappelen tieren hier, even als in het gebergte van Java. Van njams (*Dios corea*) heeft men hier eene rijke verscheidenheid; ook de laboco of pompoenen vindt men in menigte. De kool, die jaarlijks uit het gebergte te Koepang te koop gebracht wordt, is veel beter dan die van Java. De peperplant is op deze eilanden niet bekend, doch koffij wil in de schaduw zeer goed groeijen, en de koffijboom van Timor heeft meer van dien van Bourbon, dan van dien van Java. Uit hetgeen hier over den landbouw en verschillende kulturen gezegd is, kan men opmaken, dat de rijstteelt niet algemeen is, en het weinige, dat hier op de eilanden gewonnen wordt, wegens het gemis van den ploeg, te veel moeite en omslag veroorzaakt, om als een voordeelige tak van den landbouw in aanmerking te komen. Uit de wijze van de bewerking en behandeling der gronden in het algemeen en de djagong-tuinen in het bijzonder blijkt tevens, dat de landbouw hier nog op den laagsten trap zich bevindt, en dus nog voor onnoemelijke verbeteringen vatbaar is.

Deze eilanden kunnen onder een goed bestuur vele voordeelen opleveren, want de grond is over het algemeen genomen vruchtbaar en rijk in voortbrengselen, zoowel voor den handel als eigen gebruik geschikt. In de tegenwoordige omstandigheden kan echter voor alsnog geen andere kultuur op

Timor in het groot aangewend worden, dan de tarweteelt, een artikel dat zoowel den handel als de algemeene welvaart bevordert en waardoor waarschijnlijk de grondslag zal gelegd worden tot de uitbreiding van andere kulturen.

Paarden van Rotti, Sawo en ook die van Timor worden naar Java, Mauritius en Nieuw-Holland uitgevoerd, een tak van handel, die voor uitbreiding en aanmoediging vatbaar is. Volgens de boeken van den kollekteur der in- en uitgaande regten, zijn van hier uitgevoerd, in 1828, 406 paarden, in 1829, 140, in 1850, 225, in 1831, 56, in 1832, 72 en 1855, 64, te zamen 661 stuks. Bij den uitvoer kosten deze paarden van f 30 tot f 50 per stuk, doch in de binnenlanden kosten zij veel minder:

1 volwassen paard kost gewoonlijk	f 20 à f 50.
1 veulen	- 2 à - 5.
1 merrie	- 5 à - 8.
1 groote buffel	- 15.
bij den uitvoer	- 20.
1 kleine buffel	- 5.
bij den uitvoer	- 12,50.
1 schaap kost	- 1,24.
bij den uitvoer	- 2,50.
1 geit	- 1,24.
bij den uitvoer	- 2.

De varkens worden bij het gewigt verkocht, het kati 20 cents. Deze beesten worden niet anders uitgevoerd dan om als provisie voor de schepen te dienen, terwijl de Engelsche walvischvangers gewoonlijk hunne versche provisie langs deze kust opdoen.

§ 11.

Visscherijen, nijverheid en volkslijt.

Daar is mogelijk geen eiland in de wereld, dat zulke slechte zeelieden oplevert als Timor; want de Timorees waagt zich niet op zee, zelfs niet in een kano, om langs de kust te visschen. De Rottinezen doen dat ook niet, zoodat de visscherijen hier weinig opleveren. Men zoude te Koepang geheel den visch moeten ontberen, indien er geene Solorezen waren. De Solorezen zoeken daarentegen hun bestaan in de visscherijen; en is de vangst soms zoo groot, dat de visch moet bewaard worden, dan wordt geen zout daartoe gebruikt, maar zij wordt in de zon gedroogd. Hetzelfde geschiedt ook met buffel- en ander vleesch. Zout schijnt voor deze menschen geene behoefte te zijn, maar zij gebruiken het nu en dan als eene lekkernij, niettegenstaande het zout hier niet schaarsch is, maar langs de kust veel wordt aangemaakt. Het zeewater, dat dikwerf hier en daar in eene of andere holte staan blijft, wordt spoedig door de zon uitgedampt en tot groote klompen zout gekristalliseerd. En daar hier de stranden niet modderig, maar zuiver en zandig zijn, zoo is ook het zout beter dan dat van Java.

In mandwerk en in het vervaardigen van doosjes en dergelijk knutselwerk,

zijn deze eilanders veel behendiger dan de Javanen en andere volkeren, en hebben daarbij een' goeden smaak in de schikking van kleuren en figuren; zij gebruiken ook meer manden en doosjes dan de Javanen. Zulke doosjes worden meestal gemaakt van den dop van de jonge vrucht der kallabas of kokos; en al het vlechtwerk bestaat uit bladeren, of van pandor of van de lontar. Van de bamboe, waaraan Timor geen gebrek heeft, wordt weinig gebruik gemaakt, ook niet tot het bouwen van huizen. Het dak wordt gedekt met de bladeren van de gehang (*corypha umbracellifera*), terwijl de takken van denzelfden palmboom dienen tot schuttingen. Het overige is hout, en hoewel Timor zeer veel soorten van timmerhout oplevert, maakt men hiervan geen gebruik dan alleen van kájoe mera (*procarpus Indicus*) en koela-hout (*viter leucoxyton*). De Rottinesche en Sawonesche huizen hebben veel van de Javaansche woningen, doch de Timorezen staan ook in deze konstruktie een' trap lager, want zij wonen onder een dak, dat, in den vorm van eene ronde tent, tot op den grond afdvalt, gesteund door een' enkelen houten paal in het midden, met een' kleinen ingang, en in het dak eene kleine opening om den rook uit te laten.

Deze eilanders kunnen ook in hunne kleeding zich niet altijd geheel voorzien, maar moeten veelal vreemd linnen koopen. Het linnen, dat zij zelve weven, is dik en duurzaam, doch wegens het gebrekkige van hunne weefge-reedschappen (veel slechter nog dan die van Java), wordt één eenvoudig kleeftje in niet minder dan in een jaar tijds gemaakt, en kost van f 2 tot f 6. Deze kleeftjes worden soms ook met zijde gemengd, en kosten dan veel geld. Zij hebben ook geene wapenen van eigen maaksel, behalve de Solorezen, die slechts pijlen en bogen gebruiken. Ook geene andere muzikinstrumenten zijn bij hen in gebruik, dan de gong van Java en eene trom, die zij zelve maken; hiertoe worden de geitenvellen zeer net en zuiver bereid, bijna zoo als die van Europa. Het eiland Poelo-kambing (geiten-eiland), dat ten N. van Deli ligt, wordt door een woest volk bewoond, dat alleen in geitenvellen gekleed gaat, en veel geiten en schapen teelt. Dit eiland is eijnsbaar aan een' der radja's van Timor.

Inlandsch zeildoek "karong lajar" wordt op Rotti gemaakt, en is even zoo goed als dat van Java. Het touw, dat hier geslagen wordt, is goed en sterk in zijne soort, en wordt van den bast van de waroe (*habuscus tralacus*) gemaakt.

§ 12.

Buitenlandsche handel.

Gewoon om de eilanden in dezen archipel steeds met 't levendigste groen uitgedost te zien, zouden velen Timor op het eerste gezicht voor een door de natuur miskend eiland houden; doch bij naauwkeuriger onderzoek vindt men het tegendeel bewaarheid. Ja! ook Timor is ruimschoots bedeeft; zijne granietbergen, die eenen anderen oorsprong aanduiden dan de bergen der nabij gelegene eilanden, bevatten goud en koper in zich; en wie weet, hoe rijk de diep verborgen goudmijnen zijn, want het weinige, dat hier verza-

meld wordt, wordt door het water van de bergen afgespoeld en langs de rivieren door de Timorezen bij kleine hoeveelheden gevonden, en wordt duurder verkocht dan de waarde, omdat het goud van een zeer goed allooi is. Het koper vindt men in het oostelijk gedeelte in de nabijheid en is ook van eene zeer goede soort (*). Ook wat het plantenrijk betreft is Timor gansch niet misdeeld. De bosschen zijn rijk aan sandelboomen en leveren daarenboven veel was, door welke produkten Timor reeds sedert eeuwen in de handelswereld bekend werd.

Van Koepang wordt jaarlijks ongeveer 6000 pikols sandelhout en 1500 pikols was uitgevoerd, kostende de pikol was hier *f* 70, en het sandelhout, dat 5 soorten telt, gemiddeld genomen, *f* 10 de pikol. Deze uitvoer geschiedt grootendeels naar Java, terwijl de handel met Java ook de voornaamste uitmaakt. Java voorziet Timor van rijst, ijzer en ijzerwerken, grove porseleinen, lijnwaden en verscheidene andere kleinigheden. Met Makassar staat Timor ook in eene nauwe handelsbetrekking. De Makassaarsche en Boetonsche vaartuigen brengen hier meestal opium, katoen en grove lijnwaden. Op Deli komt eens in het jaar een vaartuig van Macao, en doet dan ook Koepang aan, waardoor de Chinezen zich van vele voor hen onmisbare Chinesche waren voorzien.

Zoo lang Timor geene andere produkten kan opleveren als sandelhout en was, zal de handel ook niet veel toenemen. Het was te wenschen, dat Timor in eene nauwere betrekking kwam met Nieuw-Holland, vooral nu, terwijl de handel en scheepvaart tusschen Nieuw-Holland en Indië zich meer en meer zal uitbreiden, en de schepen, die van Nieuw-Holland voor Indië bestemd zijn, geene betere plaats kunnen aandoen dan Koepang voor water en ververschingen. Doch de Nieuw-Hollandsche produkten zijn hier niet gewild, en Timor levert ook niets, dat voor Nieuw-Holland geschikt is. Men kan echter van de lontarstroop, die hier menigvuldig is, eene soort van arak stoken, en al was deze arak ook niet geschikt voor den uitvoer, en alleen voor konsumtie en het gebruik der zeelieden, dan nog zoude dezelve vele voordeelen kunnen opleveren.

(*) Men herinnert zich, dat nu een jaar geleden rijke kopermijnen op Timor ontdekt zijn, waarvan door een paar personen te Batavia de exploitatie aan het Gouvernement verzocht is. Nadere bijzonderheden heeft men van die belangrijke zaak niet verder vernomen.

Karang-Bollong.

In het Tijdschrift voor Nederlandsch Indië, in den Jaargang voor 1846, komt eene beschrijving voor van Karang-Bollong, die den lezer een goed denkbeeld geeft van de wijze van inzameling der vogelnestjes, die aldaar gevonden worden; maar die, wat het geognostisch gedeelte van den bergrug, in welchen de hollen zich bevinden, aangaat, wel nog iets te wenschen overlaat. Dit geeft mij aanleiding, om het resultaat mijner waarnemingen ten dien aanzien hierbij mede te deelen (*).

Het systema der vulkanen van centraal Java zendt van het Noorden naar het Zuiden verscheidene zijtakken uit; de bergrug, welke van Gombong tot aan de Zuidzee loopt, is eene van die divergerende radiussen, welke bij Sempor nog uit trachiet zamengesteld is, dan, in vereeniging met kalk en trachietische klei, eenen groen gekleurden zandsteen vormt, verder zuidelijk grofkalk en koraalkalk vertoont, zes palen bezuiden Gombong door trachiet doorbroken wordt, welke in den accessorischen zijvulkaan van Karang-Bollong vlak bij zee eindigt. Karang-Bollong is dus geen klip van kalkrots, en geen wand van basalt, zoo als men vroeger verkeerdelijk heeft opgegeven, maar een uitgebrande, ingestorte, accessorische vulkaan, wiens kraterwanden gedeeltelijk nog staan en aan den zuidkant een' steilen muur daarstellen; daarin zijn verscheidene hollen aanwezig, welke aan de salangane (*hirundo esculenta*) tot verblijf strekken. De vorm van dezen vulkaan heeft eenige overeenkomst met dien van den Baloeran aan de noordoostkust van Java; de diepste kraterspleet bevindt zich hier aan de zuidoostzijde. Sporen van nog werkend onderaardsch vuur, zoo als fumarolen, solfataren, mofeten, enz. heb ik hier niet meer gevonden. De vulkanische aktiviteit schijnt dus hier ten einde. Op een' van de eruptieheuvels, welke in het kraterdal zich bevinden, ligt de kleine redoute Karang-Bollong zeer schilderachtig en in een gezond oord. In de vlakke van genoemd dal staat de kampong en het huis van den opziener der vogelnestklippen, een, voor de vereerders der stille natuur, zeer aangenaam verblijf. Een kleine beek vloeit door gemelde kraterspleet in zee, wier branding vreeselijk is en de stilte van het landschap met een donderend geluid verbreekt. De helling van den noordelijken kratermuur is digt bij zee van eenen hollen gang doorbroken, en de golven storten zich van zee

(*) Deze bijdrage was ons reeds toegezonden, toen dit Tijdschrift nog in Indië werd uitgegeven, maar kon toen natuurlijk niet door ons worden opgenomen, omdat zij zich op het staatkundig terrein beweegt, iets dat, gelijk men weet, strengelijk verboden was.

uit in deze holte, wier wanden en vloer uit een trachietisch konglomeraat bestaan; de branding heeft de laatste gedeeltelijk met een fijn zand overdekt. Dit oord is bijzonder geschikt voor het gebruik van zeebaden; de golfslag der door klippen getemperde branding heeft eene goede uitwerking op chronische lijders. Tijdens mijn verblijf te Gombong heb ik waargenomen, dat menschen met stasis abdominalis, met hydrops, met verouderde mill- en leverziekten, met exanthenen, zoo als framboesia en lepra-vormen, gedeeltelijk herstelden, gedeeltelijk aanmerkelijk beter werden. Daarom verdient deze plaats in een geneeskundig opzicht alle aandacht, te meer omdat de forten van Gombong en Tjilatjap altijd lijders zullen opleveren, welke men thans ter genezing naar Samarang moet evakueren, maar die op deze plaats veel spoediger en radikaler zouden kunnen genezen worden. Aan patienten uit andere standen dan uit den militairen, is deze plaats insgelijks aan te bevelen. De bergrug, welke den zuidelijken kratermuur vormt, sluit de hopen in zich, welke de nesten leveren. De vegetatie dezer hoogten is eigenaardig en belooft aan den botanikus een' rijken oogst.

Zoo als bekend is, zijn er maar weinig goede havens langs de zuidkust van Java, en is, voor den afvoer der produkten, de grootte afstand van Tjilatjap en de over eenige berggruggen loopende weg zeer bezwarend. De residentie Bagelen heeft geene haven. Bij de beschouwing van dit punt der zuidkust, schijnt het niet onmogelijk, het dal van Karang-Bollong door uitgraving in eene haven te herscheppen. Wel is waar, zoude het inkomen der vaartuigen door blinde en uit zee oprijzende klippen gevaarlijk zijn, maar dezen zouden door behoorlijke plaatsing van bakken vermeden kunnen worden. Zeker is het, dat de kusten van Schotland en Noorwegen even gevaarlijke punten hebben, welke door moedige en behendige zeelieden niet geschuwd worden. Het voordeel van eene stapelplaats op dit punt, zoude voor de residentie Bagelen niet gering zijn, en de kosten, welke de aanleg van eene haven mogten veroorzaken, zouden misschien daardoor gemakkelijk zijn goed te maken. Als een reuzenwerk, de bewondering van het tegenwoordige en toekomstige geslacht volkomen waardig, blijft de onderneming welligt voor altijd een pium desiderium.

Trachietisch konglomeraat is dus de steenvorm, waaruit de hoogten van Karang-Bollong zamengesteld zijn. Eenige mijlen noordelijk rust op dezen trachiet eene kalkformatie, gelijk aan die van het zuidergebergte. De heuvelruggen, welke deze vormt, vertoonen eenige schilderachtige rotspartijen en sluiten insgelijks hopen in, die echter alleen door vledermuizen, reptielen en somtijds ook door den tijger bewoond worden. Deze kalkheuvels zijn gedeeltelijk met alang-alang en kreupelhout, gedeeltelijk met eene hooge, welige vegetatie overdekt, en misschien zeer geschikt voor den wijnbouw. Nu heeft men slechts eenige koffijtuinen en djatibosschen. Bij de ceentoonigheid der rotssorten van dit gebergte, is men getroffen door de verscheidenheid van delfstoffen, welke men in de rivier van Keboemen als rolsteenen vindt. De trachieten, welke hier schoone kristallen van kwarts en veldspath insluiten,

en de kwarts en veldspathstukken zelve herinneren aan eene granietformatie, en geven meer grond aan de hypothese, dat het onderaardsche vuur, bij zijn opstijgen uit het hart der aarde, granietlagen doorbroken en het graniet tot smelting gebragt heeft, en alzoo deze trachieten het produkt van gesmolten granieten zijn. Bij Keboemen heb ik, in sommige specimina van kwarts en veldspath, ook erts gevonden. Het denkbeeld, dat de bij zee gelegen vlakten van Java nog zeer nieuw zijn, wordt ook hier bevestigd, want het zuidwestelijk gedeelte der residentie Bagelen is op dit oogenblik nog rawa (moeras) en zal eerst in een later tijdperk tot kultuur geschikt zijn.

Opmerkenswaardig is verder deze streek om de oudheden, welke men nabij het gebergte gevonden heeft, en om de historische herinneringen, welke bij sommige hoofden en beschaafde Javanen nog bewaard worden. De legenden van Ardjoeno spelen hier mede eene groote rol. Men wijst verder nog de plaats aan, waar de krijgslieden van Ngamerto gevochten hebben; en zelfs de geschiedenis van den Diëng is aan sommige hoofden niet onbekend. Hoe veel kon geboekt worden, nu het nog tijd is! Ook deze herinneringen zullen, gelijk de gedenkteekenen der oudheid, weldra spoorloos verdwijnen. Het vereeren van Njai Kidoel te Karang-Bollong is niet minder interessant, aangezien zich deze, onder de heerschappij van dweepende mohamedaansche vorsten, tot op dit oogenblik heeft staande gehouden. De legende van deze vorstin zou de pen van eenen dichter niet onwaardig zijn. Eene omstandigheid is mij verder opmerkenswaardig voorgekomen. De Javanen gelooven namelijk, dat de zetel van een der oude rijken nooit langer dan honderd jaren op eene en dezelfde plaats is blijven staan. Indien zulks waarheid behelst, zoude het de menigte van ruïnen verklaren, welke over Java verspreid en, in eenen vrij goed gekonserveerden toestand, verlaten schijnen te zijn. Volgens het oordeel der Javanen, zoude een langer verblijf ophooping van vuil, onzindelijkheid en ziekten ten gevolge hebben, iets hetgeen zeer waarschijnlijk is. Ruïnen en oude gebouwen zijn zeldzaam gezonde verblijven, en ziekten in deze zoo konstant, dat het te verwonderen is, dat wij tot nu toe niet eene ziekte onder den naam van „ruïnenkoorts“ beschreven zien. Wie denkt niet hierbij aan de malaria van Rome en van zoo vele plaatsen in Italië, Griekenland en het Oosten? De Europeaan is, door het ondervonden nadeel van ziekte, tot dit besluit en deze gevolgtrekking nog niet gekomen; maar de eenvoudige Indiër, door een fijn gevoel van observatie geleid, is daartoe reeds lang overgegaan en heeft het verblijf, in het kadaver van oude steden, sinds onheugelijke tijden vermeden. In zijne eenvoudigheid vermeent de Javaan de oorzaak der tegenspoeden van het Solosche rijk in de omstandigheid te vinden, dat het hof te Soerakarta te lang op eene en dezelfde plaats gevestigd blijft. De hindoesche kolonisten hebben op Java ruimte genoeg ter dispositie gehad, en gelijk de monniken in Europa, hebben zij het vette der aarde weten te vinden. Ik herinner alleen de voortreffelijke ligging van Boero-Boedor, om aan te toonen, dat deze oude kolonisten goede plaatsen wisten te kiezen. De vestiging der Indische stammen

op het hooge gebergte is een verstandige wenk voor ons, zonen des Noordens, voor ons, Europeanen, die ons in de moeraspoelen van een vochtig, warm strand tot dus verre begraven hebben.

Men heeft zeer veel voor en tegen de mogelijkheid eener Europeesche kolonisatie op Java gestreden. Gelijk de afstammelingen der hindoesche stichters nog heden op Java bestaan, zoo zal ook de telg der Europeërs in dit land kunnen blijven leven, wanneer hij niet van beneden naar boven, maar trapswijze van generatie tot generatie uit de hoogte in de laagte verhuist. De eerste menschen hebben in het hoogland van Midden-Azië gewoond en zijn uit die koele streken in het gloeiend Indië afgedaald.

Eene kolonie van forsche Europeanen op de hoogplateaux van Java, gelijk op den Diëng, te Bator, Tenger en Idjeng, op eene hoogte van 5000 tot 6000 voeten, is dus mogelijk; de bevolking van deze vestigingen, ten bedrage van eenige honderdduizend Europeesche afstammelingen, zoude welligt een krachtiger beschermmiddel voor het behoud van Java zijn, dan eene bezetting van weinig of niet geakklimatiseerde Europeanen, opgesloten in sterkten, alwaar ziekten de krachten ondermijnen en het leven verkorten. Eene gezonde politiek kan van het realiseren van zulk eene kolonisatie niet afkeerig zijn; want waar is hetgeen de dichter zegt:

*•Vor dem Slaven, wenn er die Kette bricht,
•Vor dem freien Menschen erzittert nicht!"*

Dr. F. ERFP.

Het onderwijs op Java, en de invloed daarvan op den toestand der bevolking.

In de vorige aflevering van dit Tijdschrift hebben wij eene korte beschouwing van den toestand van het onderwijs der Javanen geplaatst, voorkomende in eene missive van wijlen den heer VALCK, in het jaar 1851 aan het Gouvernement geschreven. Dergelijke mededeelingen zijn in ons oog van het uiterste gewigt, omdat men over 't algemeen de aandacht tot dus verre meer heeft gevestigd op de stoffelijke aangelegenheden der Javaansche maatschappij, dan op hare geestelijke, zedelijke en hoogere belangen; iets, waarvan het natuurlijk gevolg is, dat over de laatste nog een digte sluier ligt, en wij elken lichtstraal, die daarop valt, gretig behooren op te vangen. Gedurende mijn verblijf op Java, was, uit den aard der zaak, mijne aandacht vooral ook op het onderwijs gevestigd, en heb ik alles wat daartoe behoort naauwkeurig onderzocht. Maar 't is mij reeds dikwijls gebeurd, dat men mij van overdrijving beschuldigt, wanneer ik de waarheid voorstel, letterlijk zoo als zij is, zonder eenige bijvoegselen of versierselen. Daarom wil ik voortgaan met den lezers van mijn Tijdschrift het getuigenis van anderen voor te stellen, opdat ze, door eene verzameling van berigten van verschillende tijden en onderscheidene personen afkomstig, zich een waarachtig denkbeeld mogen vormen van deze zaak, die hoe langer zoo meer voorziening behoeft. Daardoor zal misschien in Nederland eindelijk de overtuiging geboren worden, dat zoowel pligt, mensche-lijkheid en godsdienst, als ons welbegrepen eigenbelang dringend vorderen, om de Javanen niet langer alleen als lastdieren te laten werken, maar hen ook als menschen te vormen en op te voeden, en de sluimerende krachten van hunnen geest te ontwikkelen en tot volmaaktheid te brengen.

In het jaar 1822 hebben de residenten van Java aan het Gouvernement uitvoerige memoriën ingediend omtrent den toestand hunner residentien, naar aanleiding van bepaalde vragen, die de baron VAN DER CAPELLEN hun over dat onderwerp had voorgelegd. Daartoe behoorden onder anderen: „welke is de staat van het onderwijs der jeugd voor de inlandsche bevolking? — hoe is over het algemeen het volkskarakter van den Javaan?” enz. Ik ben in het bezit van de antwoorden, die eenige residenten op die vragen gegeven hebben, en zal daarvan een paar hieronder laten volgen.

De toenmalige resident van Grissée ('t welk in dien tijd eene afzonderlijke residentie uitmaakte, en niet, gelijk thans, tot Soerabaja behoorde) schreef aan den gouverneur-generaal: „De staat van het onderwijs der jeugd voor

de inlandsche bevolking is zeer gebrekkig. Onderwijs in het lezen en schrijven van de Javaansche taal wordt nergens gegeven, ofschoon er wel menschen zouden gevonden worden, die daartoe de vereischte bekwaamheden bezitten. De jeugd ontvangt echter onderrigt in het lezen en bidden in de Arabische taal. Als de kinderen twee jaren oud zijn, wordt hiermede reeds een begin gemaakt; de dorpspriesters of andere bekwame Javanen zijn daarin hunne leermeesters. Het gedeelte der bevolking, dat lezen en schrijven verstaat, is zeer gering. Men kan stellen, dat van de gansche bevolking een van de honderd de Javaansche taal eenigzins kan lezen en schrijven. De zonen van regenten en andere Javaansche hoofden kunnen echter allen lezen en schrijven, hetwelk hun door de groot-mantri's geleerd wordt; en velen van hen schrijven zelfs het Maleisch met goede hollandsche letters.

»Het volkskarakter der ingezetenen van deze residentie wordt over het algemeen niet door bijzondere ondeugden gekenmerkt; de natie is echter niet vrij te pleiten van vele vooroordeelen, zoowel in godsdienstige aangelegenheden als zaken van het gewone leven. Het volk hecht een blind geloof aan zijne hoofden en geestelijken, alleen uit bijgeloovigheid; daardoor is het, op een wenk van dezen, zonder zich zelven eenige reden van zaken te kunnen geven, voor vele buitensporigheden vatbaar. Speelzucht en veelwijverij zijn overigens wel de grootste en meest algemeene fouten en verkeerdheden, die onder de massa van het volk heerschen. De aanzienlijken en hoofden zijn daarmede echter voornamelijk besmet. Ondertusschen is het volk goed van inborst; slechts enkelen voldoen aan de wetten en voorschriften hunner godsdienst; de hoofden zijn afgunstig en groote liefhebbers van pracht en vermaak.

»Overigens is de Javaan van een stillen aard. Valschheid en verraderlijkheid ontmoet men zelden onder hen; maar zij kennen, vooral in de binnenlanden, in hunne wraak geen middenweg; het onregt, dat hun wordt aangedaan, moet met den dood geboet worden. Menigwerf hoort men den Javaan beschrijven als lui, vadzig, dom, en bijna onvatbaar voor alles wat goed is; maar men moet, naar mijn inzien, zijn' tragen en vadzigen aard veel eer toeschrijven aan den eenvoudigen en onontwikkelden staat, waarin hij leeft, alzoo hij door geene behoeften tot meer arbeid of industrie wordt aangespoord, en zich volkomen voldaan acht, wanneer hij in het bezit is van eene of meer vrouwen, een paard, een weinig opium en eenig toebehooren tot uiterlijke pracht. Al het meerdere maakt hem, in den tegenwoordigen toestand zijner maatschappij, slechts ongelukkig en bezorgt hem eene gedurige onrust; want zijne eenvoudige woning beveiligd hem niet genoegzaam tegen aanvallen, inbraak en diefstal. Daarbij is de Javaan van alle rangen uit zijn' aard een liefhebber van knevelen; hij laat zich door zijne meerderen afzetten, en acht zich gelukkig dit op zijne beurt weder aan anderen te kunnen doen; zijne traagheid moet alzoo niet aan natuurlijke luiheid, maar aan den geringen staat van zijne beschaving en ontwikkeling en zijne daaruit voortvloeiende weinige behoeften worden toegeschreven. Ieder, die dagelijks met hem om-

gaat, moet daarvan overtuigd worden, als hij nagaat, hoe alle werkzaamheden, van welken aard ook, waarbij hij niet het minste voordeel heeft, met gewilgheid door hem worden verrigt, zoo hij maar door gepaste middelen daartoe wordt aangespoord. Vestigt men het oog op hen, die, door hunnen dagelijkschen omgang met Europeanen, meer beschaving hebben verkregen, dan wordt men er van overtuigd, dat zij niet alleen voor alle ontwikkeling en hoogere vorming vatbaar zijn, maar zelfs tot uitstekende menschen en nuttige leden der maatschappij kunnen worden opgeleid."

Volgens de beantwoording van den resident van Tagal, was de toestand van het onderwijs en de invloed daarvan op de bevolking als volgt. »Het onderwijs der jeugd is ten uiterste gebrekkig. Zij, die met dit onderwijs zijn belast en »goeroe" heeten, leeren hunnen kweekelingen slechts den koran lezen, doch niet verstaan. Het onderwijs in het lezen en schrijven van hunne moedertaal wordt meestal verwaarloosd, en deze kundigheid is vooral bij den gemeenen man uiterst zeldzaam. Het onderwijs in goede beginselen van godsdienst en zedekunde komt mij voor geheel verwaarloosd te worden. De belooning van den geestelijken onderwijzer (goeroe) bestaat in vijf kati's rijst van elk zijner »santri's" of kweekelingen, die hem bij het eindigen der »poeasa" of vasten gegeven wordt. Het gedeelte der bevolking, dat lezen en schrijven verstaat, is zeer gering en kan niet hooger dan op een van de vierhonderd geschat worden.

»Het volkskarakter is geheel gewijzigd door den invloed van het slaafsche juk, waaronder de Javaan zoo lang gedrukt is. Jaloerschheid, ijdelheid, hoogmoed, nijd en kruipende laagheid; bijgeloof en dweepzucht; listigheid, dubbelhartigheid, verraderlijke wraakgierigheid, ondankbaarheid, vadzigheid, onverschilligheid — ziedaar de grondtrekken van 't karakter van een' Javaan van den hoogsten tot den geringsten; zoo wordt het, in meerdere of mindere mate, afzonderlijk of vereenigd, bij onderscheidene individuen waargenomen. Zijne goede hoedanigheden zijn zeer weinig. Hij is sober, geduldig, gehoorzaam, bescheiden en hulpvaardig, doch hij kent noch eer noch eerzucht, deze groote beweegraderen van 't geen edel en goed is, noch de vrees voor schande, dit krachtig behoedmiddel tegen verzoeken en verleidingen. Hij heeft, in één woord, al de ondeugden, die de onderscheidene Europesche natiën kenmerken, maar zij worden bij hem door geen harer deugden vergoed. Grootmoedigheid, openhartigheid, standvastigheid, dankbaarheid en trouw zijn hoedanigheden der ziel, waarvoor hunne taal zelfs nauwelijks woorden heeft. Zij zijn groote fatalisten en hebben dit met alle Mohamedanen gemeen.

»Hunne beschaving en maatschappelijke instellingen zijn nog in zulk een' kindschen staat, en hun zedelijk onderwijs is zoo nietsbeduidend of zoo verkeerd gewijzigd, dat men met grond mag verwachten, dat hun karakter, met eene toenemende beschaving en eene betere kennis van de pligten der menschen omtrent elkander en de maatschappij, eene gelukkige verandering zal ondergaan, en daaraan die goede hoedanigheden zal mededeelen, welke

hun nu ontbreken, en door wier gemis de minder gunstige zijde van hun karakter zoo veel te meer uitsteekt."

De resident van Buitenzorg laat zich over de bevolking zijner residentie, in antwoord op de circulaire van den gouverneur-generaal, aldus uit: »In het algemeen is het onderwijs der jeugd en hare opvoeding in deze residentie in den allerellendigsten staat; en hoe kan dit ook anders, daar de kinderen opwassen zonder het minste toezigt of de geringste opleiding. De regent van Buitenzorg moet hiervan uitgezonderd worden, als zijnde door zijnen meerderen omgang met Europeanen en door zijne aanzienlijker inkomsten in staat, om het voordeel van eene goede opvoeding te waarden en zijne kinderen dezelve te doen geven, zijnde zijn tweede zoon (de eerste is aan het hoofd van een regentschap) thans op de school te Weltevreden; en zoo er nog enkele hoofden of bemiddelde ingezetenen gevonden worden, die hunne kinderen eenig onderwijs laten geven, is zulks voor hen nergens anders te erlangen, dan van de priesters, die zelve ten uiterste onwetend zijn, en die hun, behalve gebrekkig lezen en schrijven, geen ander onderwijs kunnen mededeelen, dan het leeren prevelen van eenige zinsneden uit den koran, of zogenoemde gebeden, die de leermeesters waarschijnlijk zelve niet verstaan en die loven hun begrip zijn. Daarbij leeren ze nog eenige bijgeloovige ceremoniën, buigingen en gebaren, welke indruk kunnen maken op het volk, terwijl hun geen de minste kennis van den Schepper van het heilal, noch van de pligten van den mensch in dit leven en van zijne toekomst in het volgende, wordt medegedeeld. Bovendien hebben de kinderen geene andere voorbeelden dan die van hunne ouders, welke geene betere opvoeding gehad hebben en geen grooter geluk kennen dan hunne zinnelijke genoegens; daarom stellen zij alles als nuttig en goed voor, wat hiertoe kan bijdragen. Hiervan is het gevolg, dat de jongelingen, naauwelijks tien of twaalf jaren oud, reeds baken naar een onwerkzaam, verkwistend en vermakelijk leven, de voetstappen van hunne ouders of vrienden volgen, ledig loopen en de bazaars bezoeken, om aldaar hunnen tijd met roning (publieke dansmeisjes), of, waar zij er de gelegenheid toe hebben, met dobbelsteenen en hanengevechten door te brengen. Daar zij den arbeid schuwen, gebeurt het dikwijls, dat zij, om tot dat alles de middelen te verkrijgen, nog voor dat zij meerderjarig zijn geworden, reeds gaan stelen en rooven, en niet meer tot een werkzaam leven zijn te brengen.

»Uit het bovenstaande is ligt te begrijpen, dat er slechts weinig inlanders hier zijn, die kunnen lezen en schrijven. Behalve de priesters, zijn er inderdaad niet veel. De meeste hoofden van landen bezitten niet eens deze kennis, en, ofschoon in het distrikt Buitenzorg, de hoofden, zooals tjamat enz., minder onwetend zijn dan in de overige distrikten, kan men, zonder vrees van zich veel te vergissen, vooronderstellen, dat in het algemeen niet meer dan een op de duizend inlanders van de bevolking dezer residentie het lezen en schrijven verstaat.

»Overigens zijn de inboorlingen alhier geduldig, gehecht aan hunne

geboorteplaats, vrij gezeggelijk, somtijds medelijdend, volgaarne de pligten der herbergzaamheid oefenende, vrolijk, doch niet luidruchtig, gewillig onder den invloed van een door hen erkend gezag, en goedaardig wanneer hunne hartstogten niet in beweging worden gebragt. Dit zijn de schoone eigenschappen van hun karakter; maar aan den anderen kant zijn zij ligtgeloovig en hijgeloovig, jaloersch, wraakgierig, niet ligt eene belediging vergetende, bloohartig en evenwel niet bevreesd voor den dood, valsch en wreed. Snel is bij hen de overgang van eerlijkheid tot eene hevige, onwederstaanbare neiging, die hen vervoert tot daden van geweld of tot list, ten einde het goed van een' ander' te bemagtigen."

In vele opzigten zijn de hier medegedeelde berigten onze aandacht waardig. Ik heb opzettelijk de verslagen der residenten van Grissée, Tagal en Buitenzorg gekozen, ten einde van verschillende deelen van Java de berigten bij elkander te hebben. Grissée kunnen wij beschouwen als den toestand aanwijzende van de Javanen in het oostelijke gedeelte van het eiland. Tagal stelt ons meer het middengedeelte voor, waar de overgang plaats heeft van de eigenlijke Javanen tot de Soendanezen; en Buitenzorg representeert die Soendanezen zelve, die de westelijke provinciën bewonen en het langst en meest onder Europeschen invloed gebleven zijn. Wanneer wij nu de verslagen omtrent die drie voornamste hoofdafdeelingen van Java onderling vergelijken, dan komen ze in vele punten overeen, maar verschillen ook in andere opzigten. Ze komen daarin overeen, dat overal op Java het onderwijs allergebrekkeligst is, of liever, dat er genoegzaam geen onderwijs bestaat. De tien millioenen zielen, die daar in eene maatschappij zijn vereenigd, onder het opperbestuur van Nederland, blijven zonder eenige vorming en opleiding. Van overheidswege wordt niets voor hunne opvoeding gedaan. Ook in de gevolgen, die uit dezen toestand voortvloeijen, zijn de verslaggevers der drie residentieën het eens. De meeste ondeugden, die de bevolking kenmerken, zijn een uitvloeisel van het gebrek aan onderwijs en van de onkunde en zedeloosheid, die daarmede altoos hand aan hand gaan. Ze zijn traag, niet omdat ze van nature lui zijn, maar dewijl hun niet geleerd is iets meer noodig te hebben, of aan iets hoogers en voortreffelijkers behoefte te gevoelen, dan aan hetgeen hun volstrekt onmisbaar is voor hun dierlijk leven. Ja, meer welvaart of rijkdom brengt hen in verlegenheid en maakt hen tegenwoordig ongelukkig, want de onveiligheid der maatschappij maakt hem, die iets meer dan een ander bezit, tot het slagtoffer van diefstal en moord. Zoo was de toestand der Javanen in 1822. Men kon toen langs twee wegen hen tot meer arbeidzaamheid brengen, of door dwang en geweld — of door hen te onderwijzen, op te voeden, te beschaven, en daardoor hun behoeften te leeren kennen, wier voldoening arbeid van hen eischte. Men heeft het eerste middel gekozen; men heeft hen, door de magt der regering, gedwongen, om den grond met produkten voor de Europesche markt te kultiveren. De regering betaalde hun daarvoor een zeker loon — maar ook nu werd beves-

tigd, wat in 1822 de resident van Grissée reeds had opgemerkt: dit meerdere, dat zij eigenlijk niet noodig hadden, „maakte hen, in den tegenwoordigen toestand hunner maatschappij, slechts ongelukkiger.“ 't Werd hun door hunne eigen hoofden weder afgenomen, of door de Chinesche pachters afgeperst, of door Arabische en Chinesche handelaren afgewoekerd, of door roofpartijen ontstolen; 't werd hun tot eene bron van gedurige onrust en aanhoudende kwelling; het bevorderde de verkeerdheden en ondeugden, die reeds uit het gebrek aan opvoeding en onderwijs voortvloeiden; het maakte hen nog meer verslaafd aan het gebruik van opium, die helsche bron van verderf en ellende; het geld, dat zij verdienden, was hun tot een vloek, omdat het de vrucht was van gedwongen arbeid. En vraag thans eens aan ieder ambtenaar bij de landelijke inkomsten en kultures, van den resident tot den opziener — vraag hun eens, wat thans zou gebeuren, indien de dwang werd opgeheven en aan de Javanen vrijheid werd gelaten, om kultures voor de Europeesche markt te planten of niet. Weldra zou al die arbeid ophouden, en alles weder terugkeeren tot den normalen toestand, dat is, zoo veel werk als er noodig is, om in de behoeften van hen die werken te voorzien.

Hoe geheel anders zouden de gevolgen geweest zijn, indien in dat zelfde tijdvak van twintig jaren, waarin het kultuurstelsel is ingevoerd, een ander stelsel gevolgd was, dat de bevolking wil ontwikkelen en beschaven, haar daardoor meerdere en hoogere behoeften wil leeren kennen, en in het voldoen aan die behoeften den rijkdom en de welvaart van Nederland wil bevorderen! Was er in die jaren algemeen een doeltreffend onderwijs ingevoerd, dan zou nu reeds een geslacht ontstaan, 't welk, niet door dwang, maar uit eigen aandrif, de velden zou beginnen te ontginnen en de schepen bevrachten! Maar dat behoort thans onder de onmogelijkheden, en wij willen daarom niet, door vruchteloze wenschen of verwijten en beschuldigingen omtrent het verledene, de toekomst uit het oog verliezen. Wij dringen er slechts op aan, dat thans, terwijl het nog tijd is, een andere weg worde ingeslagen. Laat die dwang blijven — maar maak dat ze na twintig of dertig jaren niet meer noodig zij. Laat de Javanen werken tot voordeel van Nederland — maar leer hun van het geld, dat gij hun er voor geeft, andere en betere vruchten te plukken, dan het ten offer te brengen aan de woekerzucht der Chinezen of in de hollen der ontucht en van den opium. En dat kunt gij door één middel, één enkel middel, door scholen onder hen te openen, en hun de weldaden van onderwijs, opvoeding en beschaving te schenken.

Er springt, bij de onderlinge vergelijking der verslagen van de drie residenten in 1822, ook nog een aanmerkelijk verschil in de oogen. Behalve dat de een het karakter en den zedelijken toestand der Javanen met zachter kleuren schildert dan de ander, merken wij vooral een groot onderscheid in het cijfer dat ze opgeven van dat gedeelte der bevolking, 't welk men kan rekenen, dat het lezen en schrijven verstaat. Wat het eerste punt betreft, de oplossing daarvan laat zich gemakkelijk vinden in het verschillend stand-

punt, waarop de drie verslaggevers zich bevonden, en vooral in hunne eigen persoonlijkheid. Maar het laatste punt is van veel meer belang. De een zegt, dat van de gansche bevolking één van de honderd eenigzins kan lezen en schrijven; de ander noemt één van de vierhonderd; en de derde, één van de duizend. Het behoeft geen betoog, dat deze cijfers slechts approximatief zijn; vooral in 1822 stond de statistische kennis van Java nog op eenen zeer lagen trap, en kende men zelfs bij lange na het totaal der bevolking niet, zoodat het eene onmogelijkheid zou geweest zijn, om de vraag van den gouverneur-generaal met juistheid te beantwoorden. Ik geloof dan ook, dat de opgave van den resident van Buitenzorg wel wat overdreven zal zijn. Maar zeker is het, dat er in die verschillende cijfers eene merkwaardige opklimming bestaat, die waarheid tot grondslag heeft, en die wij niet onopgemerkt mogen voorbijgaan. Te Grissée, de oostelijkste residentie, is het een van de honderd, te Tagal, in 't midden van Java, een van de vierhonderd, en te Buitenzorg, in 't westen, een van de duizend. Onbetwistbaar is het, dat in het oostelijk gedeelte de bevolking over 't algemeen 't meest is ervaren in het lezen en schrijven, en dit naar 't westen langzamerhand afneemt. Om de oorzaak van dit verschijnsel op te lossen, moeten wij tot de vroegere geschiedenis van het eiland ons keeren, want de Europeesche periode heeft hierop geen invloed gehad, dewijl het Europeesche gezag zich met het onderwijs der Javanen nog bijna niet heeft ingelaten. Het letterschrift, de kunst van lezen en schrijven en bijna hunne geheele litteratuur hebben de Javanen te danken aan de Hindoe-beschaving, in vroegere eeuwen, door de Brahmanen op het eiland gebragt. Maar die beschaving is in het oostelijk gedeelte van het eiland met meer kracht doorgedrongen, dan in het westen; zoo zelfs, dat de Soendanezen geen eigen letterschrift bezitten, geene litteratuur hebben, en hunne taal bijna niet in geschrifte bezigen. De hoofden, die in de Soendalanden schrijven, gebruiken de Javaansche taal, en zelden het Javaansche, meestal het Arabische letterschrift. Zoo laat zich dit verschijnsel zeer natuurlijk verklaren, en kunnen wij Tagal, in welke residentie de rivier Pamali de scheiding tussehen de Soendanezen en Javanen daargestelt, beschouwen als den overgang niet alleen van de taal, maar ook van de geheele beschaving der Oost-Javanen tot den nog minder ontwikkelden toestand der Soendanezen.

Maar wat wij uit deze beschouwing op nieuw weder leeren tot onze beschaming, is de wijze, waarop eene Christen-natie aan hare roeping van vorming en opvoeding in Indië heeft beantwoord, in vergelijking van hetgeen in vroegere eeuwen de Brahmanen, die wij met den naam van «heidenen» bestempelen, op Java heeft gedaan. Het Oosten was de voornamste zetel waar zij zich vestigden; in het Westen is, sedert derdehalve eeuw, de hoofdplaats en de kern van ons bestuur en onzen invloed; maar nog altoos is de verhouding van den geestelijken en zedelijken toestand der Javanen in 't Oosten en Westen dezelfde, als toen wij in 1618 den zetel van ons bestuur te Batavia stichtten. God geve, dat het anders worde!

Exploitatie der steenkolenmijnen op Borneo.

Aan de Redactie van het Tijdschrift voor Nederlandsch Indië.

's HAGE, 31 October 1849.

Als een vervolg op en tot aanvulling van het artikel, voorkomende in het jongste Nummer van Uw maandwerk (bladz. 270), kan, naar het mij voorkomt, dienen het volgende extrakt van eenen brief, mij met de laatste *Overland-mail* toegezonden, door mijn' hooggeachten vriend, den kundigen resident der Zuid- en Oostkust van Borneo J. G. A. GALLOIS.

Mogt gij U met mijn gevoelens vereenigen, dan zou het mij aangenaam zijn, deze korte beschrijving der steenkolenmijnen in den berg Pengaron, benevens het bijgevoegde profiel, in een volgend nummer van uw Tijdschrift te zien opgenomen.

P. MELVILL VAN CARNBEE.

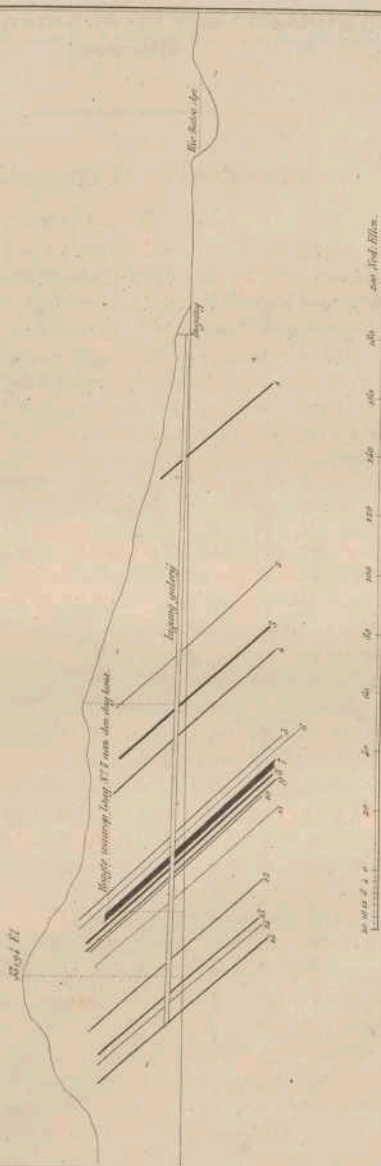
De mijnen zijn gelegen op het grondgebied van den sulthan van Bandjermassin, in de onmiddellijke nabijheid der rivier Batoe-apie, die zich, op geringen afstand boven de vorstelijke verblijfplaats Martapoera, met de rivier Karang Inten vereenigende, onder den naam van Soengie Kajoe Tangie, voorbij de hoofdplaats Bandjermassin stroomt.

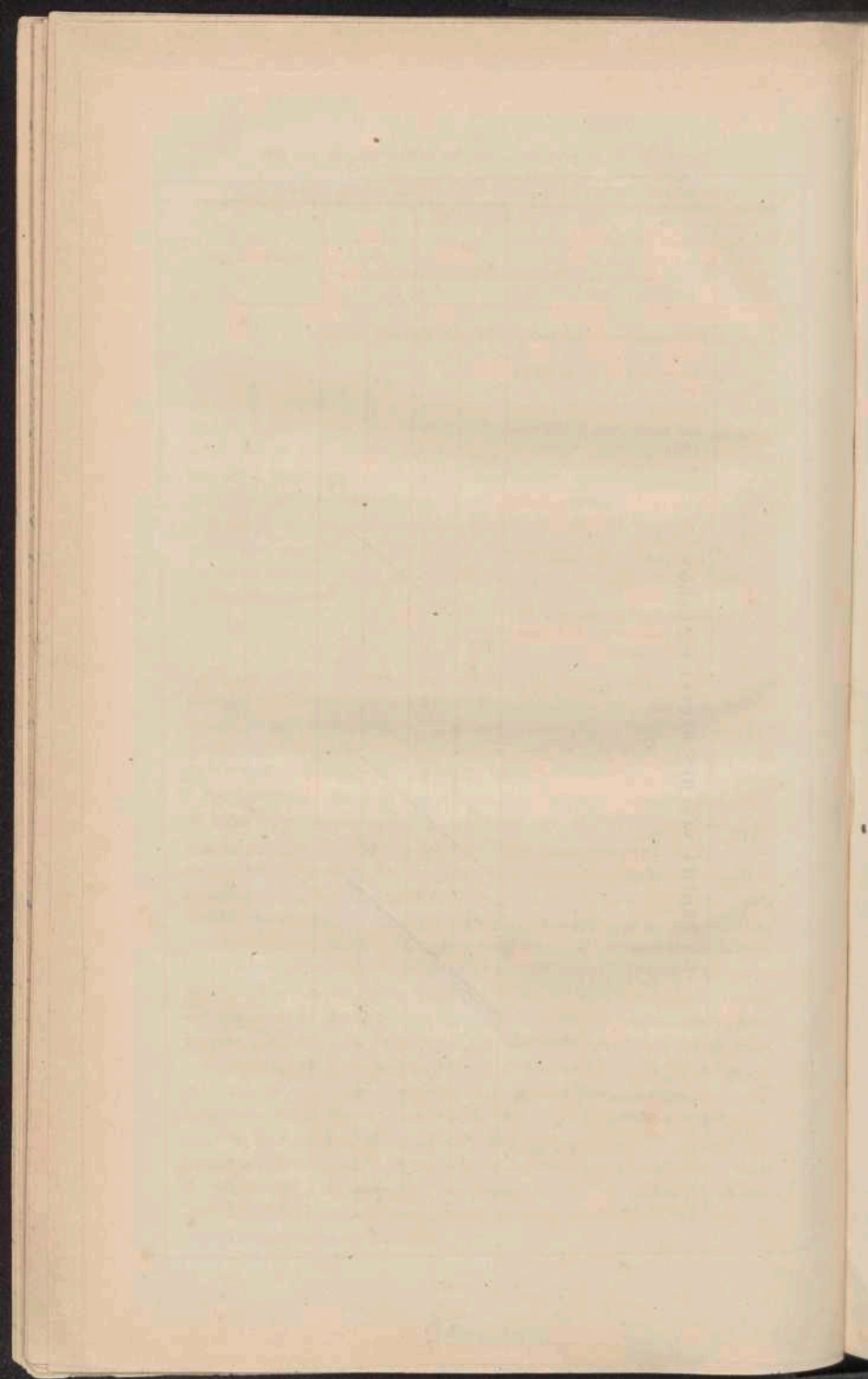
Het terrein benoorden en bezuiden de rivier Batoe-apie is zeer heuvelachtig; de kolen stijgen op vele plaatsen in deze heuvels omhoog, gelijk onder anderen het geval is in den berg Pengaron. Voor zoo verre men uit de nauwkeurige nasporingen van den thans met de exploitatie belasten heer VON GAFFRON en anderen mag besluiten, laat zich het kolen-terrein verdeelen in vier groote bassins, die vroeger welligt één geheel uitmaakten (immers vele geognostische verschijnselen pleiten hiervoor), doch later door vulkanische oorzaken gescheiden zijn.

Het eerste of meest oost gelegen kolen-bassin is dat, waarvan men eenige jaren geleden de ontginning begonnen heeft, doch waarmede men, wegens de ongezondheid der plaats en moeijelijkheid van den afvoer, sedert heeft moeten ophouden. De kolen-lagen zijn hier hoogst waarschijnlijk het rijkst.

De tegenwoordige ontginning geschiedt in het tweede bassin; de kolen komen daar tusschen twee heuvels aan den dag, en men is begonnen met eene ontginning *à ciel ouvert*. Later heeft men deze exploitatie vervolgd, door regts en links, volgens de rigting der lagen, galerijen te openen, terwijl eene transversale (dwars) galerij, de rigting der lagen loodrecht doorsnijdende, thans de gelegenheid heeft gegeven, om zoowel de magt der kolenlagen als den aard der tusschenliggende formatiën behoorlijk te onderkennen. De volgende aantekeningen handelen daarover.

PROFIEL VAN DEN HEUVEL PENGARON

Bassin No. 2, of Pengaron, volgens waarnemingen aan den Zuid-Oost-rand genomen.

Nommer der Laag.	Namen der kolenlagen; afscheidende rots- of aardsoorten.	Dikte derzelve.		Magt der Kolenlaag.		Aanmerkingen.
		Voet.	Duim.	Voet.	Duim.	
I.	Plantenaarde, konglomerate, witte klei, ijzererts, zandsteen, klei en toonschiefer	158		3	4	
	Kolenlaag					
II.	Leichtige klei, ijzererts, zandsteen-klei, zandsteen, klei, ijzererts, zandsteen afwisselend	190			5½	
	Kolenlaag					
III.	Klei, klei met ijzererts, zandsteen, klei afwisselend	56		4	4	
	Kolenlaag					
IV.	Klei en korrelige zandsteen, klei	9		3	2	
	Kolenlaag					
V.	Gestreepte zandsteen, kolen, zandsteen, klei, zandsteen, ijzererts	101	8	2	6	
	Kolenlaag					
VI.	Zachte klei, zandsteen, ijzererts	11	8		2	
	Kolenlaag					
VII.	Klei, zandsteen, ijzererts, zandsteen, gestreept ijzererts, klei	7	9	9	6	<p>(Tegenwoordig in ontginning. Bestaat eigenlijk uit 3 lagen, door dunne brandschiefer gescheiden.</p>
	Kolenlaag					
VIII.	Klei (toonschiefer)	1	6	4	3	
	Kolenlaag					
IX.	Klei, klei met ijzererts, klei	5	3	2	5	<p>Hijk aan petrefakten.</p>
	Kolenlaag					
X.	Klei		2		6	
	Kolenlaag					
XI.	Klei, ijzererts, zeer vaste klei	8	4		5	
	Kolenlaag					
XII.	Klei, ijzererts, zandsteen, klei, zandsteen, kolen, zandsteen	75	4	2	4	<p>(Bestaat eigenlijk uit 3 lagen, door dunne klei gescheiden.</p>
	Kolenlaag					
XIII.	Klei, ijzererts, zandsteen, klei afwisselend	57	7	5	3	
	Kolenlaag					
XIV.	Klei, zandsteen, ijzererts, zandsteen	11	7	1	3	
	Kolenlaag					
XV.	Klei, zandsteen, klei, zandsteen	15		2	4	<p>Hier zullen wellicht nog meer kolenlagen volgen.</p>
	Kolenlaag					
	Klei en zandsteen					

Merkwaardig is het, dat, bij de vier verschillende bassins, de Z. O. rand opgeligt is, waardoor de kolenlagen, op verschillende plaatsen van het bassin gemeten, ook onder verschillende hellingen liggen. Aan den Z. O. kant van het bassin komen ze voor onder eenen hoek van 47° tot 63°, terwijl de helling aan het N. W. gedeelte, niet meer dan 13° à 20° bedragende, voor de exploitatie veel voordeelijker is.

Men heeft onlangs een begin gemaakt met de opening der groote afvoergalerij; deze zal met eene zeer geringe helling tot aan den oever der rivier doorloopen en alle kolenlagen loodrecht snijden, ten einde later, van deze galerij uitgaande, de verschillende zij-galerijen te kunnen aanleggen.

Op deze wijze zal men minstens 9 of 10 kolenlagen doorsnijden van genoegzame magt om bewerkt te kunnen worden, en hierdoor alleen 18 of 20 werkplaatsen daarstellen. De kolenlagen stijgen evenwel niet allen even hoog in den berg op; verschillende die stijging van 20 tot 80 voeten. De reden hiervan moet gezocht worden in de golvingen van het terrein, waardoor de lagen op sommige plaatsen zijn afgebroken en door den invloed van regen en lucht bedorven zijn.

Men kan nogtans vaststellen, dat, bij behoorlijke helling der ingangsgalerij, men gemiddeld 40 voet kolen boven zich te exploiteren zal hebben, alvorens genoodzaakt te zijn, door aanleg van eenen put, diepere gedeelten der laag te zoeken. Uit dezen stand van zaken blijkt voldoende, dat men in eene groote reeks van jaren geen gebrek aan kolen behoeft te vreezen, zelfs niet in geval van een toenemend verbruik dezer brandstof in onze bezittingen, hetgeen even wenschelijk als waarschijnlijk is.

De hoedanigheid der kolen is door verschillende proeven, genomen aan boord van Z. M. stoomschepen en andere, gebleken zeer geschikt te zijn voor de stoomdienst (men zie deswege het rapport van den hoofd-ingenieur van het stoomwezen, d.d. 4 September 1848, no. 190, en het verslag der proeven genomen aan boord van Z. M. stoomschip Onrust in 1848 en Maart 1849).

In de smederij worden de kolen ook met goed gevolg gebruikt, hoewel zij daarvoor wat droog zijn bevonden en niet genoeg aan elkaar bakken.

Deskundigen hebben nog niet met genoegzame zekerheid uitgemaakt, tot welke soort van kolen de hier gevondene behooren. Vrij algemeen echter houdt men ze voor eene goede soort van bruinkolen (*lignites*). Ingevolge kenteekenen, in mineralogische werken aangegeven, schijnen mij deze kolen het meest overeen te komen met de soort bekend onder den naam van *compacte kool*. Zij branden met eene roode en vrij hooge vlam, bevatten weinig of geene zwaveldeelen, edoch hier en daar op de breuk harstachtige plekken; zij vertoonen zich schulpachtig (*muschelich*) en hebben een gewigt van gemiddeld 1450 W de kubieke el.

Door de groote helling, waaronder de kolenlagen op vele plaatsen van het bassin liggen, wordt de exploitatie bemoeijelijkt en veel kostbaarder. Het is evenwel te voorzien, dat, indien de werklieden meer geoefend zullen zijn, de kosten van ontgraving weinig meer zullen bedragen dan in Engeland, alwaar voorzeker het dagloon veel hooger is.

Blijft dus over het transport en de gezondheidstoestand.

Zooals reeds boven is gezegd, liggen de mijnen aan den oever der rivier Batoe-apie. De beladen wagons zullen dus, van uit de afvoergalerij, dade-

lijk de kolen aan den oever der rivier kunnen lossen, hetgeen gewis geen gering voordeel is.

De afvoer geschiedt in groote uitgeholde boomstammen, „djoekon's" genoemd, wier lengte van 14 tot 16 ellen bedraagt, en de breedte, over het midden gemeten, van 1 tot 1,25 el; deze vaartuigen gaan, met eene lading van 2 tot 3000 kilos steenkolen, niet meer dan hoogstens 0,4 el diep. Men bezigt ook met goed gevolg eene, aan den konstruktiewinkel te Soerabaja gemaakte, ijzeren landschouw, die bij gelijken diepgang 4000 kilos overvoert.

Deze ondiep gaande vaartuigen zijn noodig, dewijl in de Oostmoesson de rivier zeer vele zandbanken heeft, zoo mede vele steenachtige plaatsen, *riams* genoemd. Tot betere bevaarbaarheid is reeds veel toegebragt en kan nog meer gedaan worden.

De bemanning der houten djoekon's is 4, die der ijzeren landschouw 6 matrozen. Gemiddeld doen deze vaartuigen $5\frac{1}{2}$ reis per maand, zijnde de meerdere of mindere spoed afhankelijk van de sterkte des strooms, die weder afhangt van de regens in het gebergte. De opreis geschiedt gemiddeld in vier, de terugreis in éenen dag.

Met deze nog hoogst primitieve wijze van transport, kost de afvoer van eene ton kolen tot aan Bandjermassin, met inbegrip van materiëel, niet meer dan f 2, welke som zeer matig is en in vervolg van tijd nog lager kan worden.

Tot verkorting van het transport is men begonnen, daar waar de oevers der rivier hoog genoeg zijn, eenen trekweg daar te stellen, waardoor de optogt tegen den sterken stroom veel verkort zal worden. Later zal men, na meerdere zuivering of opruiming der rivierbedding, grootere en meer diepgaande prauwen kunnen bezigen. Het gedeelte der rivier van Bandjermassin tot Martapoera (zijnde eene dagreis opvarens) heeft zeer lage, drassige oevers; een' trekweg daar te maken zoude met veel moeite en kosten gepaard gaan. Op deze hoogte is de rivier voor diepgaande prauwen bevaarbaar, en later zal het welligt dienstig zijn, aldaar eene kleine stoomprauw in de vaart te brengen tot opsleping der ledige prauwen.

De mislukte proef te Riam heeft het gouvernement te regt voor uitgaven huiverig gemaakt, doch de tijd zal weldra leeren, dat de ontginning te Pengaron, met behoorlijke zaakkennis bestuurd, ruim de kosten van de eerste uitgaaf zal goedmaken, ja den lande geene onaanzienlijke voordeelen zal afwerpen; terwijl het verder van het grootste belang moet wezen, zich door eigen industrie onafhankelijk te maken van vreemde produktie.

Mij blijft nog over te zeggen, dat het klimaat te Pengaron gezond is, en men daar niet, zoo als vroeger te Riam, en thans nog bij de Engelschen te Laboean het geval is, te worstelen heeft met hoogst kwaadaardige koortsen. Even als in de meeste bergdistrikten op Java, zijn de hoofdziekten: kataralen en buikongesteldheden.

De heer GALLOIS voegt er ten slotte nog bij, dat deze kolen, te Batavia gebragt, het gouvernement slechts op 12 gulden per ton te staan komen, terwijl de uit Europa aangevoerde kolen 20 gulden kosten.

De eenige instelling te Batavia in het belang van ongelukkige inboorlingen.

Onze voorouders hebben in Indië en voornamelijk te Batavia vele instellingen gesticht, die het stoffelijk en zedelijk welzijn van armen en ongelukkigen ten doel hadden. Wel is waar gaven zij aan de meesten eene bestemming geheel in 't belang van Christenen, maar het Christendom beschouwden zij als de grootste weldad voor de menschheid, en daarom trachten ze door allerlei middelen, — waaronder velen, die, in de tegenwoordige eeuw bij meer verlichte en redelijke denkbeelden, den toets niet kunnen doorstaan, — dat Christendom bij de oorspronkelijke inboorlingen van Indië ingang te doen vinden. Ook de verpleging, die hunne zieken, de verzorging, die hunne armen en ouden, de opvoeding, die hunne weezen zouden vinden, indien zij zich en de hunnen lieten doopen — ook dat alles had diezelfde strekking. Maar toch verwaarloosden zij de belangen van hulpbehoevenden niet geheel, al bleven dezen ook Heidenen of Mohamedanen; eene schoone inrigting, die thans nog te Batavia bestaat, is daarvan een treffend bewijs.

In de eerste helft der zeventiende eeuw, dus bijna gelijktijdig met de stichting van Batavia, werd door de regering eene instelling in het leven geroepen, die in de eerste plaats ten doel had, „om fraudes voor te komen in de sterfhuizen van Chinezen en andere onchristenen.“ Wanneer men het oog slaat op de groote menigte van onderscheiden volksoorten, die zich te Batavia vestigde, naarmate deze hoofdstad in uitgebreidheid, belangrijkheid, handel en rijkdom toenam, op de verschillende eigenaardige wetten en gebruiken, die deze allen uit hun vaderland medebragten en ook hier bleven volgen, op het bedrog, de schraapzucht, de knevelarijen, die natuurlijk dientengevolge de weerloozen en zwakken van hen, die door slimheid en sluwheid uitmunten, moesten lijden, en op de omstandigheid, dat de in China vigerende en dus ook op de Chinezen van Java toepasselijke wetten te Batavia genoegzaam niet bekend zijn, terwijl almede voor de Mohamedaansche bevolking aldaar geen zoogenoemd inlandsch bestuur bestaat ter handhaving van de bepalingen van den koran; — wanneer men dit alles in aanmerking neemt, dan zal men het groote nut en het doeltreffende van zulk eene inrigting gemakkelijk inzien. Ofschoon ook nu nog de boedelscheidingen en erfenissen bij de onchristen-bevolkingen plaats hebben, niet volgens onze, maar volgens hare eigen wetten (*), zijn er echter vele algemeene bepalingen van tijd tot tijd

(*) Ter verduidelijking van hetgeen wij hier zeggen dient, dat, wat Mohamedanen betreft, altoos de voorschriften van den koran daarbij gevolgd worden; maar wat de Chinezen aangaat, geschiedt de verdeling der nalatenschap, wanneer zij abintestati sterven, volgens het Nederlandsche versterfregt; laten zij echter een testament na, dan wordt dit opgevolgd, hoedanig het ook moge wezen, en hoezeer ook afwijkende van onze beginselen op dat punt.

door de regering uitgevaardigd, die ook zij behooren op te volgen. Deze voor den Oosterling zoo vreemde Europesche wetten maken hem afhankelijk van vreemde hulp. Die hulp nu vindt hij almede bij diezelfde instelling, welke daarom ook den naam draagt van »college van boedelmeesteren." Wil men nog beter de nuttige strekking er van zien, dan make men eene vergelijking tusschen den Europeaan en den Oosterschen vreemdeling te Batavia. De eerste kent de wetten en vormen, die hij in zijn maatschappelijk bedrijf en bij zijne transactiën heeft in acht te nemen, en toch heeft hij ook nog dikwijls de hulp van deskundigen daarbij noodig. Maar de laatste is geheel van die kennis verstoken. Onbekendheid, onverschilligheid en afhankelijkheid doen hem veel verzuimen, dat na zijnen dood weder terecht moet worden gebracht, of anders voor zijne kinderen of andere erfgenamen de nadeeligste gevolgen moet na zich slepen. Zoo heerscht er onder hen, om maar iets te noemen, eene schromelijke verwarring in den eigendom van vastigheden, doordat de koper vergeet of verwaarloost het gekochte pand op zijnen naam te doen overschrijven, en het derhalve wel eens gebeurt, dat, bij het overlijden van den eigenaar, zijn goed nog op den naam staat van een' persoon, van wien het reeds in de derde of vierde hand was overgegaan. Dergelijke verwarringen zouden niet meer te ontwarren zijn, indien men zich door moeite en inspanning laat afschrikken of indien men niet doordrongen is van de zedelijke verpligting, om den hulpelooze de hand te bieden. Als de onchristenen die hoedanigheden zoeken bij bijzondere personen, dan missen zij menigmaal hun doel, en doorgaans worden daarbij zulke zware offers vereischt, dat zij liever hun goed recht als erfgenamen laten varen. Het »college van boedelmeesteren" is in die gevallen hunne toevlugt, en maakt alzoo een tegenwigt uit bij de, vooral voor de inboorlingen, drukkende en kostbare formaliteiten, vreemd aan hunne eigene instellingen.

Maar die instelling heeft nog eene hoogere bedoeling. Reeds kort na hare oprigting, werd aan haar een huis verbonden tot verpleging van zieken en krankzinnigen onder dezelfde onchristen bevolking. Het heeft sedert die oprigting onafgebroken bestaan, voldoet in vele opzichten aan zijne bestemming, en is in waarheid eene weldaad en zegen voor eene klasse van menschen, die anders aan hun eigen beklagenswaardig lot zouden blijven overgelaten. Het college had reeds van den beginne het recht, om van alle legaten en erfgenamen, die naar andere plaatsen werden overgemaakt, den twintigsten penning te heffen, gelijk blijkt uit de premisse van de resolutie genomen in rade van Indië op den 5den Maart 1810. Bij diezelfde resolutie werd bovendien vastgesteld eene ordonnancie op de heffing eener belasting op alle legaten en kollaterale successiën, welke voortaan ter hoofdplaats Batavia en ter praefecture Samarang door alle Chinezen, Mooren, Mohamedanen en andere inlanders, geene Javanen zijnde, zal moeten worden voldaan. De bestemming van nog andere heffingen had ten doel, om de kosten die het college zelf na zich sleepte te bestrijden, maar de belastingen op de kollaterale successiën alleen, om tot menschlievende en weldadige einden onder dezelfde onchristen bevolking te wor-

den aangewend, zooals duidelijk blijkt uit art. 25 van dezelfde ordonnantie, waar gezegd wordt, dat men hierdoor »de meer of min vermogende onchristenen wil doen bijdragen tot onderhoud van de godshuizen, waar hunne gebrekkige en zieke geloofsgenooten worden opgenomen en verzorgd.»

Wanneer wij alzoo de geschiedenis en den aard der instelling van het »college van boedelmeeesteren" nagaan, en wanneer wij het bovendien in de laatste jaren en den tegenwoordigen tijd zien werken, dan worden wij overtuigd, dat zij van het uiterste gewigt is voor de belangen der bevolking van Batavia en van de talrijke oostersche vreemdelingen op Java. Maar nog schooner is haar werkring geworden, of liever nog voortreffelijker is hare roeping, door de bepalingen van het gouvernement zelven. Volgens art. 3, 18 en 25 van het Staatsblad van Nederlandsch-Indië voor 1828, no. 46 en van het Staatsblad voor 1845, no. 15, (*) is het college niet alleen belast met boedels, die niet onder bijzonder beheer staan, maar ook met de stoffelijke en zedelijke belangen van onmondige erfgenamen en van ouderlooze kinderen. Volgens het slot van art. 24 van het Staatsblad voor 1828, no. 46, heeft het de bevoegdheid, om uit zijne fondsen het onderhoud te bekostigen van armoedige onchristen-weezen. Deze laatste bepaling, zoo als zij nu is, bleek echter niet te beantwoorden aan het doel, waartoe die gelden bestemd zijn; dewijl het college geen gelegenheid had om de weezen onder goede verzorging en leiding te plaatsen; en vooral ook dewijl het slechts zelden bekend werd met het overlijden van armoedige lieden, die geene nalatenschappen hebben, en dus ook niet met het aanwezen van hulpbehoevende achtergebleven kinderen. Ten einde nu in dezen dringenden nood te voorzien en aan de bedoelingen van de hierboven medegedeelde regeringsbesluiten te voldoen, heeft de heer J. T. CANTER VISSCHER de kroon gezet op al wat hij, als president dezer gewigtige instelling, gedaan heeft, door in December 1848 eene voordragt van het college aan het gouvernement te provooceren tot oprigting van een weeshuis. Daarbij werd de regering herinnerd, hoe zulk een gesticht, in den tegenwoordigen tijd, eene voltrekte behoefte is geworden. »In de binnenlan-

(*) Deze artikelen luiden aldus: »Het college van boedelmeeesteren is bestemd, om alle vakante en onbeheerde boedels en nalatenschappen van overledene inlanders, Mooren, Arabieren, Chinezen en andere onchristenen, voor zoo verre die niet klaarblijkelijk insolvent zijn, en waar het college niet door het bestaan van een testament of akte eodicaillair en de benoeming van aanwezige boedelredders, executeuren of voogden is uitgesloten, ten behoeve der belanghebbenden te administreren; alsmede tot het aanvaarden der voogdijen over minderjarigen bij zoodanige boedels belang hebbende en zich in Indië bevindende." — Art. 18 bevat voorzorgen ter verzekering der legitime portien van onmondigen, in de gevallen waarin de echtgenooten elkander tot erfgenamen hebben benoemd. Bij art. 25 wordt het college belast met het algemeene toezigt op alle particuliere voogden en administrateurs, terwijl bij Staatsblad 1845, no. 15, is bepaald, dat alle executeuren van testamenten, voogden, bewindvoerders of administrateurs over de bezittingen en middelen van minderjarige onchristenen, zonder onderscheid zullen verplicht zijn tot het doen van verantwoording aan het college van boedelmeeesteren, van de onder hen als zoodanig bestemde gelden, goederen of bezittingen van welken aard ook, den minderjarigen aankomende; zoo mede tot de overbrenging van dezelve bij het college, dan wel tot het stellen van behoorlijken borgtocht of het geven van hypotheek voor dezelve.

den van Java" zoo luidt het, «waar een eigenaardig inlandsch bestuur bestaat, en waar de landzaat niet onderworpen is aan de ordonnancie op het regt van successie, moge het gebrek van dergelijke openlijke inrigtingen niet gevoeld worden, anders is het gelegen met deze hoofdplaats, waar de maatschappelijke toestand zoo geheel onderscheiden is met die der binnenlanden, en waar een groot gedeelte der onchristen bevolking bestaat uit vreemde Oosterlingen, waarvan velen geene familie-betrekkingen op dit eiland bezitten, die voor hunne weezen zouden kunnen zorgen. Men mag het er voor houden, dat dusdanige hulpelooze weezen, of aan het toeval, of ten hoogste aan de mensche-lijkheid van eenige priesters worden overgelaten, en als een natuurlijk gevolg daarvan mag men aannemen, dat zij, in beide gevallen, voor de maatschappij, hetzij door zedeloosheid, hetzij door fanatisme, gevaarlijk worden. Worden nu zulke ongelukkigen in een gesticht opgevoed, en onder Europeesch toezigt en leiding gesteld, dan mag men met grond verwachten, dat zij dienstbaar worden gemaakt aan het bedrijvige maatschappelijke leven, en, hetzij als huisbedienden hetzij als handwerkslieden, of in een of ander beroep, een eerlijk middel van bestaan zullen vinden, en alzoo in vele leemten zullen voorzien." Om deze redenen verzocht het college aan het gouvernement, autorisatie te willen verleen tot het oprigten van een gesticht voor onchristen-weezen te Batavia, te bekostigen door het fonds van het college, en dus afkomstig uit de nalatenschappen van onchristenen zelve, in wier belang het gesticht zou worden opgetrokken. Tot meerder aanprijzing voegden de voorstellers er bij, dat het plan tot de oprigting van zulk een weeshuis, door alle hoofden der oostersche vreemdelingen, die zij er over geraadpleegd hadden, ten sterkste werd toegejuicht, en dat dezen de weldaad, die daarin voor hunne landgenooten gelegen is, op den hoogsten prijs stelden.

Ziedaar de instelling zoo als zij thans reeds is, en, volgens de inzigten van hen die haar besturen, nog verder worden kan. Zien wij nu, met welke oogten de mannen, die tegenwoordig in Indië de zaken leiden, haar beschouwen en met welke voornemens zij ten haren opzigte bezielde zijn.

Plotseling werd, bij besluit van den 1 Mei 1845, no. 15, als een tijdelijke maatregel, bepaald, dat de belasting op de kollaterale successiën van onchristenen, waarvan, door de ordonnancie van den 5 Mei 1810, het genot werd toegekend aan het Chinesche hospitaal te Batavia (1), nu voortaan zou zijn eene bate van het fonds, bedoeld bij art. 2 van het besluit van den 9 Junij 1842, no. 1 (2), en bestemd, om, naar gelang van omstandigheden en op speciale autorisatiën, te worden besteed tot weldadige oogmerken *ten behoeve van Christenen*, of daarmede in verband staande nuttige einden.

Wij voor ons kunnen geen woorden vinden, om onze verontwaardiging over zulk eenen maatregel uit te drukken. Zelfs in de moeilijke financiële

(1) Het ziekenhuis, waarover wij hierboven spraken, wordt gewoonlijk het "Chinesche hospitaal" genoemd, ofschoon het ook voor Arabieren, Mooren en Inlanders bestemd is.

(2) Zie over dit fonds onder anderen Tijdschrift voor N. Indië, Jaargang 1840, 11, blz. 159.

omstandigheden onder den gouverneur-generaal DAENDELS, en bij de bezuinigingsmaatregelen van den burggraaf *DU BUS DE CUISIGNIS* behielden de gelden, door onchristenen bijeengebracht, hun oorspronkelijk doel, de verzachting namelijk van het lot van ongelukkigen onder de niet Europeesche bevolking. Eerst in deze tijden van schraapzucht en uitpersing durft men ook naar die heilige fondsen begeerig de handen uitsrekken. Maar toen de heer *J. T. CANTER* visschen voorzitter werd van het kollegie, trok deze moedige verdediger van waarheid en recht onbevreesd tegen deze bepaling van de regering te velde. In September 1846 bragt het kollegie voor het eerst daartegen zijne bezwaren in bij den directeur-generaal van financiën. «Het schijnt dat ons kollegie,» zoo schreef het, «op dezen maatregel niet is gehoord; het schijnt ook, bij het provoceren van dezen maatregel, geen punt van overweging te hebben uitgemaakt, of het met de billijkheid overeenstemt, dat onchristenen verplicht worden te fourneren voor de weldadigheid van Christenen, wel te verstaan in de omstandigheid, dat er nog zoo veel te doen overblijft tot welzijn hunner eigene geloofsgenooten. Men is slechts, naar het schijnt, uitgegaan van het cijfer der heffing gedurende de jaren 1837 tot 1841, zonder te hebben bedacht, dat geene belasting wisselvalliger is dan die op de erfenissen, alzoo één boedel soms meer kan opleveren, dan de heffing gedurende verscheiden jaren, terwijl men ook niet schijnt te hebben overwogen, dat het aangenomen cijfer der heffing van 1837 tot 1841 niet geheel als eene vaste bate kan worden aangemerkt, aangezien daaruit welligt nog aanzienlijke restitutiën, overeenkomstig art. 11 der ordonnancie kunnen gevorderd worden.» Het kollegie toont al verder aan, dat eene uitbreiding van het Chinese hospitaal noodzakelijk wordt, en de gelden, die het gouvernement tot andere einden wil bezigen, daarvoor volstrekt noodig zijn. «Hoezeer wij uit den aard onzer instelling,» zoo eindigt dit adres, «verplicht zijn, om de belangen van onchristenen voor te staan, zoo worden wij niettemin door onze neiging natuurlijk teruggehouden, om de belangen van behoeftige Christenen tegen te werken. Ten einde daarom dienstpligt en neiging, zoowel als de belangen van Christenen en onchristenen overeen te brengen, gelooven wij het gouvernement te mogen adviseren, om de bepaling omtrent het genot van de kolleerale belasting wederom in haar vorig verband te herstellen, dien ten gevolge het besluit van den 1 Mei 1845, no. 15, in te trekken, doch daarbij tevens te bepalen, dat jaarlijks, na de opmaking van de balans onzer boeken, zal worden vastgesteld, of, en in hoeverre, het noodzakelijk zal zijn, dat een gedeelte der zuivere winsten, die het Chinese hospitaal toekomen, tot andere weldadige doeleinden zal worden bestemd.»

Ieder, wiens gevoel van billijkheid en eerlijkheid niet geheel is verstompt, zal moeten erkennen, dat het althans noodig is, op de hier voorgestelde wijze, eerst in de dringende behoefte van de bestaande instelling voor onchristenen te voorzien, vóór men de gelden, die de onchristenen ter verzorging hunner eigen ongelukkigen opbrengen, eene andere bestemming mag geven. Men kan althans het college niet van zucht tot tegenwerking of overdrijving

beschuldigen, wanneer het zulke eischen doet. Maar de regering was doof voor deze stem der regtvaardigheid, en in Junij 1847 verlangde de algemeene rekenkamer, »dat de gepercipieerd wordende belasting op de kollaterale successiën onder onchristenen voortaan regtsreeks in 's lands kas zou worden gestort.» Van al de argumenten, die daartegen waren ingebracht, werd geen notitie genomen. Op nieuw stelde derhalve het college zich voor de regten der onchristenen in de bres, en wendde zich nu regtsreeks tot den gouverneur-generaal, met dezelfde bezwaren, maar nog krachtiger en nadrukkelijker voorgesteld. »Had de toenmalige directeur-generaal van financiën,» zoo schreef het onder anderen, »op den in 1845 gevoocerden maatregel vooraf het college gehoord, dan zou het in overweging hebben gegeven, of het met de billijkheid kan strooken, dat de geldelijke opbrengsten der onchristen bevolking, bestemd tot verzachting van het lot hunner lijdende geloofsgenooten, in de omstandigheid dat voor dezen nog zoo veel goeds te doen overblijft, worden aangewend ten behoeve van anderen, op wie die bevolking geene andere betrekking heeft dan van *minderen* tot hunne *meerderen*? — Of daardoor niet het godsdienstig beginsel wordt aangegrepen, dat door de onchristen bevolking aan deze opbrengsten verbonden wordt? — Of een maatregel als de onderwerpelijke vooral het Mohamedaansche fanatisme niet leiden kan tot opwekking van naijver en religiehaat? — Waarlijk, zoo lang deze maatregel blijft bestaan, zóó lang zullen ook deze bedenkingen kracht behouden, — en het college acht zich in gemoede verplicht, ze alsnog aan het verlicht oordeel der regering te onderwerpen, te meer daar het college heeft opgemerkt, dat er vrees bestaat voor de voortdoring van eenen maatregel, die (lietzij met bescheiden vrijmoedigheid gezegd) de *Christelijke* liefdadigheid niet tot eer verstrekt.» Nog vele bedenkingen, tegen de onmiddellijke storting in 's lands kas, van administrativen aard, werden hierbij gevoegd, en, op grond van dat alles, verzocht het college, om het genot van de belasting op de kollaterale successiën onder onchristenen terug te brengen tot zijne aanvaankelijke bestemming.

Men hield zich overtuigd, dat dit stuk bijval zou vinden bij de regering; men vond bij hoog geplaatste ambtenaren en regeringsleden, die in de zaak gehoord werden, voldoende ondersteuning — maar in de uitkomst bleek, dat men zich bedroog. Er is in Indië tegenwoordig een invloed, die eene overwegende kracht uitoefent op al wat er gebeurt, een invloed vijandig jegens allen, die het welzijn en vooral de zedelijke belangen der ingezetenen en inboorlingen aldaar voorstaan, de oorzaak van het vele kwaad, dat in de laatste jaren is gesticht. Dien invloed gelukte het, dat, in Februarij 1848, niet alleen afwijzend op het voorstel van het college van boedelmeeesters werd beschikt, maar in dat zelfde besluit verklaard werd, »dat de inkomsten wegens de belasting op de kollaterale successiën, oorspronkelijk bestemd voor weldadige doeleinden onder onchristenen, thans aan het *gouvernement behooren.*» Ja, men ging nog verder. Met verkrachting van het geheele doel der instelling, werd aan de generale direktie van financiën

opgedragen, om aan te wijzen, welke van de overige inkomsten van het college van boedelmeesteren en het chineesche hospitaal (allen afkomstig van onchristenen en voor hun welzijn bestemd) beschouwd moeten worden als *belastingen directelijk toebehoorende aan het gouvernement.*

Gelukkig voor de armen en behoeftigen, de verlatenen en weezen onder de onchristenen, waren op dat oogenblik hunne belangen aan mannen toevertrouwd, die voor de tegenwerking van kwaadwilligen niet terugdeinsden, en met volharding en moed den strijd voortzetten. In een merkwaardig adres van 9 Februarij 1849, diende het college van boedelmeesteren op nieuw aan den directeur generaal van financiën een uitvoerig vertoog in, waarin alle vroegere argumenten werden opgenomen, maar nu versterkt door eene nog meer grondige behandeling en krachtiger bewoordingen. Wij mogen dat geheele stuk hier niet overnemen, ofschoon het anders eene algemeene bekendheid wel verdiende, maar kunnen ons toch niet weerhouden er 't een en ander uit aan te stippen. »Wij zoeken,» zeggen de stellers, »te vergeefs naar de gronden, waarop de stelling gegrond is, dat de kollaterale successiën onder onchristenen eene der aan het gouvernement behoorende inkomsten zou wezen. Wij vooronderstellen daarom, dat het hoofd des algemeenen bestuurs ten dezen opzichte niet nauwkeurig is ingelicht. Wij zouden de hand leenen aan de verwarring en de botsingen, die uit zulk een beginsel noodwendig moeten ontstaan, en dus aan onze verplichtingen afbreuk doen, indien wij niet op dit onderwerp terugkwamen. Het zij ons daarom geoorloofd op te merken, dat, indien de belasting op de kollaterale successiën onder onchristenen is een baat van 's lands schatkist, natuurlijk de vraag ontstaat, waarom 's lands kas van het genot daarvan immer is verstoken gebleven en op welke wijze het bezit daarvan door het college is verkregen? Hiertoe kunnen maar twee wegen bestaan, 't zij door tijdelijken afstand of leening van de zijde van het gouvernement, 't zij door usurpatie; immers een derde weg is in het bedoelde geval niet denkbaar.» Daarop bewijzen de stellers, gelijk wij ook hier boven hebben aangetoond, dat het college door de bevoegde magt was geroepen, om onder de onchristen bevolking eene belasting te heffen, *die lot nut dier zelfde bevolking moest worden aangewend.* Volgens de bepalingen der regering zelve, is alzoo de bewering, dat die belasting een baat zou zijn van het gouvernement, bezijden de waarheid. Dat gouvernement, 't welk in Indië geheel despotisch is, heeft echter de magt, om te bepalen, dat voortaan die belasting ten voordeele zal zijn van 's lands schatkist. Maar ook hier tegen verklaart zich het college. »De onchristen bevolking,» zegt het, »beeft tot dusverre, zonder eenigen blijkbaare weezin, een gedeelte harer erfenissen afgestaan ten behoeve van hare ongelukkige geloofsgenooten, overeenstemmende met den geest allians der Mohamedaansche wet. Bij verandering van bestemming dezer gelden, kan men de gevolgen verwachten, die natuurlijk moeten geboren worden uit het verschil tusschen eene gemoedelijke opbrengst tot hefdadige einden, en eene gedwongen belasting aan 's lands kas. Het moge waar zijn, dat het cijfer der perceptie grooter is dan dat der lasten van

het Chinesche hospitaal te Batavia — maar waar is het ook, dat de behoefte veel meer hulp vereischt dan slechts deze instelling. Wij behoeven slechts op te merken, dat het onlangs te Samarang opgerigte Chinesche hospitaal voortaan zal moeten deelen in het genot der inkomsten van het eerste gesticht; — voorts, dat de behoefte der onchristen bevolking te Soerabaja een dergelijk gesticht vordert; — en eindelijk, dat de menschelijkheid, de zedelijkheid en de maatschappelijke orde de oprigting vorderen (althans op de drie hoofdplaatsen) van onchristen weeshuizen, waartoe wij voor deze hoofdplaats, bij missive van den 14 December l.l., eene voordragt hebben ingediend. Zoo lang in die behoeften niet is voorzien, vreezen wij, dat het als eene harde onbillijkheid zoude worden aangemerkt, indien aan het zoogenaamde kollateraal eene andere bestemming werd gegeven. Maar zoo onze zienswijze niet mogt overeenstemmen met die der regering, en dientengevolge de percentsgewijze opbrengst van erfenissen onder onchristenen voortaan moet uitmaken eene *belasting*, ten bate van 's lands kas, dan gelooven wij, dat vooraf zal dienen te worden opgevolgd art. 60 van het reglement op het beleid der regering (Staatsblad 1836, no. 48), waarbij bepaald is, dat geene belasting voortaan in Nederlandsch Indië moge geheven worden, dan nadat daartoe vooraf, onder gewone omstandigheden, de toestemming des konings is verkregen." Op eene andere plaats van dit schoone en de stellers vereerende stuk, laten zij zich aldus uit. »De soeverein had het regt, om de kwestieuse heffingen ten eigen voordeele te laten doen; maar eenmaal dat regt afgestaan hebbende ten nutte eener groote bevolking, voor wier stoffelijke en zedelijke belangen nog zoo weinig is verrigt en zoo veel te doen overblijft; thans, nadat de duisternis in onze administratie is opgeheven, en daardoor het oogenblik is geboren, waarop onze inkomsten aan haar doel zullen beantwoorden — om nu dat regt terug te nemen, zou eene daad wezen, die niet als billijk zou kunnen beschouwd worden."

Zoodanig is op dit oogenblik de toestand van de eenige instelling, die te Batavia bestaat in het belang van ongelukkige inboorlingen. Uit het bovenstaande blijkt duidelijk hare positie. Van den kant der regering wordt zij, althans in hare menschlievende strekking, met eene volkomen verlamming bedreigd; van de zijde der mannen, die aan haar hoofd staan, is zij tot dus verre kloekmoedig verdedigd, en wordt zelfs op eene uitbreiding van haren werkring krachtig aangedrongen. Twee belangrijke voorstellen aan het gouvernement wachten op eene beslissing, het eene, om hare wettige inkomsten haar niet te ontnemen, het andere om een weeshuis op te rigten voor onchristen ouderlooze kinderen. Men meldt ons uit Batavia, dat omtrent dit laatste de generale direktie van financiën reeds gehoord is, en een allerzonderlingst advies door dat ligchaam zou zijn uitgebragt. Uit een menschlievend oogpunt beschouwd, zou men het voorstel toejuichen, doch in het politiek belang van het gouvernement het afkeuren. Men vreesst namelijk, dat er onder de kweekelingen een zeker esprit de corps zou ontstaan, dat, vooral bij hunne meer-

dere ontwikkeling en beschaving, misschien in de toekomst schadelijk zou worden voor onze overheersching. Voor de waarheid, dat zulk een advies inderdaad gegeven is, kunnen wij voor als nog niet instaan, maar onmogelijk is het niet; want zoodanig is werkelijk de uitdrukking van den geest, die vele hoog geplaatste personen in Indië bezield. Ze zijn opgebragt in eene school, groot geworden in een stelsel, dat op de domheid der inboorlingen is gebouwd, en in hunne ontwikkeling en beschaving zijnen ondergang ziet. Alsof het mogelijk was die bevolking op den duur in denzelfden staat van domheid en onkunde te houden! Alsof de weldaad van onderwijs en opvoeding, door de regering zelve geschonken, geen hechter en steviger band zou worden, om den inboorling aan ons te verbinden, dan de ijzeren scepter van willekeur en geweld, die hem thans regeert! Alsof, bij meer ontwikkeling, de inlandsche volkeren niet zouden leeren inzien, dat zij onder ons bestuur, in ieder geval, maar vooral wanneer ze langzamerhand beginnen te deelen in de voorregten der beschaving, veel gelukkiger zijn dan onder hunne eigen vorsten en hoofden!

Maar wij willen de gebeurtenissen niet vooruitloopen. Wij hebben gemeend verplicht te zijn, om in dit artikel publiciteit te geven aan eene zaak, waarmede wij door toevallige omstandigheden naauwkeurig zijn bekend geworden, en waarin wij, en voorzeker ieder menschenvriend met ons, het hoogste belang stellen. Misschien kan die publiciteit iets bijdragen, om aan den eenen kant eenen maatregel te verhoeden, die veel kwaads zou veroorzaken, en om aan de andere zijde de oprigting van een gesticht te bevorderen, dat op de geheele maatschappij te Batavia en op Java eenen weldadigen invloed zou uitoefenen. Wij bidden de Voorzienigheid, dat Zij hun, die er over oordeelen moeten, wijsheid geve en liefde, als de roersels hunner adviezen!

Oudersmart in Indle.

Met de laatste overland-mail ontving ik, van twee onderscheiden handen, de volgende opstellen. Ze hebben hunnen oorsprong te danken aan eene gebeurtenis, die eenen diepen indruk te Batavia gemaakt heeft en in deze artikelen zelve vermeld wordt. Mogen ze iets bijdragen, om de wijziging eener bepaling en het voorzien in eene behoefte te bespoedigen, die reeds zoovele harten heeft doen bloeden en zoo bittere tranen doen storten.

Wat het zegt, zijne kinderen ter opvoeding naar Nederland te moeten zenden.

Wij bragten eene geliefde en algemeen geachte doode ten grave, in den bloei en de kracht des levens bezweken! Vóór drie dagen nam zij afscheid van haren oudsten zoon; hij was haar lieveling, een veel belovende knaap, een der leerzaamste en beste leerlingen van eene voortreffelijke *partikuliere* school, die het ver zou gebragt hebben, indien hier gelegenheid was tot middelbaar onderwijs en verdere beschaving, en er geene *verplichting* bestond, om onze jongens naar Nederland te zenden, wil men ze niet in de rij der paria's gerangschikt zien. Lang hadden de ouders gearzeld — het tijdstip van scheiding zoo ver mogelijk verschoven, maar eindelijk..... hij was twaalf jaren oud — er moest tot het offer worden besloten. Het schip, dat den geliefden zoon ver over de wateren, in het hem vreemde land, onder de hoede van vreemden zou brengen, lag gereed om binnen weinige dagen te zeilen. Van dat oogenblik had de teedere moeder rust noch duur; als eene gejaagde look geen slaap hare oogen; in angstige zenuwachtige spanning verbeidde zij het tijdstip, dat haar kind haar van het hart zou gescheurd worden; moedig en schijnbaar gelaten bragt zij het offer! Weinige uren daarna beviel zij ontijdig — en weldra was zij niet meer. Bejaarde ouders, een echtgenoot en zes nog jeugdige kinderen — waaraan er een ontbreekt — staan weenende bij het zielloos overschot hunner liefde en vreugde in dit leven. — Het is voor ons allen een treffend sterfgeval!

Landgenooten, vaders, moeders, verheft nog eenmaal uwe afkeurende stem tegen de mannen van den 22 Mei 1848, indien gij er het hart en den moed toe hebt!

BATAVIA 19 Augustus 1849.

H.

Invallende gedachten over de opvoeding in Nederland van Indische kinderen.

I.

Onder de menigvuldige hartverscheurende voorvallen, welke in Indië hebben plaats gehad, ten gevolge van de verplichting die de Oostindische ouders

noodzaak om de opvoeding hunner kinderen in Nederland aan kennissen of vreemden, op goed vertrouwen, over te geven, — onder die menigvuldige hartverscheurende voorvallen is er zeker geen, indrukwekkender en treffender, dan hetgeen wij dezer dagen onder onze oogen hebben gehad.

De zoon van den heer B., een knaapje van elf jaren, is den 16den dezer, met het fregat De Prins van Oranje, naar Nederland vertrokken, — en den 17den dezer overleed zijne moeder, mevrouw B. Geheel Batavia stort tranen over de vrouw, die zoo spoedig, volgens het gevoelen van het algemeen, het afscheid van haar kind met den dood heeft moeten betalen. Mevrouw B. genoot vroeger eene volkomene gezondheid; maar van den dag, of liever van het oogenblik, dat de bodem, die haar kind overvoerde, vertrok, werd zij krank, en korte uren daarna stierf zij. Geheel Batavia gevoelt diep medelijden met de betrekkingen die zij achterlaat, en met het kind, dat zij den dag voor haar sterven, onder stuiptrekkend lagchen, heeft vaarwel gezegd, en dat thans vrolijk op de zee voortvaart, niet wetende dat zijne moeder dood is. Elk gevoelig hart, waar het ook in de wereld klopt, moet bloeden bij het vernemen van dit treffend geval; elk ouderhart moet ineen krimpen bij het zien en hooren van al den jammer, dien de bestaande bepalingen voor Nederlandsch-Indische ouders met zich slepen. Konde men de tranen tellen, die hier door ouders zijn gestort, toen zij zich van hunne kinderen afrukten, en, hun ouderlijk gevoel verkrachtende, afstand deden van hunne ouderlijke zorgen en hun toezigt, in de verwachting, dat zij hen aan dezen kant van het graf niet meer zouden zien en tot in de eeuwigheid van hunne lievelingen afscheid namen; konde men de zuchten hooren, die voor en na dat afscheid den ouderlijken boezem ontglipten, — ja! kon men de verwenschingen en vervloekingën hooren van alle ouders, die hunne kinderen voor het geheele leven den weg zien gesloten, om tot eene iets beteekenende betrekking te geraken, — dat alles zou den man, die den grondslag van dezen toestand heeft gelegd, al heeft hij het ook met de beste bedoelingen gedaan, ongetwijfeld diep moeten treffen en schokken.

Reeds meermalen heeft men openlijk klaagtoonen doen hooren over den dwang, waaronder, ten gevolge van de bepalingen omtrent het radikaal, zoo vele ouders zuchten, en zoo men hier niet vreesde het ongenoegen onzer regering op zich te laden, dan zou één kreet uit alle oorden van Nederlandsch-Indië tot den troon van onzen koning doordringen, met de bede: »Vorbeter, o koning! het lot onzer kinderen!» Kan men hieraan in Nederland twijfelen? Zou men in Nederland nog kunnen gelooven, of in het aan den koning gerigt adres d.d. 24 Mei 1848, door 218 ingezetenen van Batavia, wel het verlangen zou te zien zijn van elken Nederlander, en daarmede gelijkstaanden inwoner van Indië? Zou men in Nederland meenen, dat het veel grooter getal van Batavia's ingezetenen, die dat adres niet hebben geteekend, daarom ook niet deelde in de daarin uitgedrukte gevoelens, en niet hetzelfde verlangen had? dan dwaalt men deerslijk, en wij hopen hartelijk, ook als Nederlanders, dat men spoedig van die dwaling terug kome.

Het lust ons voor als nog niet, de maatregelen op te noemen, welke onze regering heeft aangewend, en de middelen, welke hare trawanten zich hebben veroorloofd, om de onderteekening van het adres aan onzen koning zoo veel mogelijk te beletten, en de stem te smoren, welke alle Nederlandsche ingezetenen zoo gaarne hadden doen hooren. Zeker is het echter, dat de vrees voor de verbolgenheid van het gouvernement vele ingezetenen van Batavia heeft weerhouden, om deel te nemen aan het billijkste verzoek, dat ooit aan eenen koning is gedaan; zeker is het, dat uit de verschillende residentien van Java de namen van meer dan 200 Europeanen, welke als onderteekenaars van dat adres wenschten te worden beschouwd, berusten bij een' onzer Bataviasche burgers. Maar hem is eveneens de vrees om het hart geslagen; waarom hij die namen niet heeft doorgezonden. Dat is inderdaad te betreuren, want dit had welligt nog iets kunnen toebrengen, om onze Nederlandsche broeders, die den hand niet schijnen te kennen, waardoor wij aan onze kinderen, en onze kinderen aan ons, door God en door de natuur, zijn verbonden, tot de overtuiging te brengen, dat de opheffing van dat besluit algemeen wordt gewenscht. Wij leven echter nog altoos in de hoop, dat het niet noodig zal zijn, om het onverhoord gebleven adres aan onzen koning te herhalen, en andermaal eerbiedig te verzoeken, dat zoodanige maatregelen worden genomen, waardoor de op de Nederlandsch-Indische ingezetenen drukkende bezwaren zoo spoedig mogelijk worden opgeheven. Er leeft zeker geen mensch op aarde, die, zoo hij eenig gevoel heeft, de billijkheid van dat verzoek niet zal erkennen, want, alhoewel alle menschen geene vaders of moeders zijn, en zij daarom slechts een flauw denkbeeld kunnen hebben van de handen, waarmede ouders aan kinderen zijn gehecht, en zich de droefheid niet kunnen voorstellen van ouders, die gedwongen worden om hunne kinderen voor vele jaren ter opvoeding naar Nederland te zenden, zonder te weten, of, wanneer en hoe zij hen zullen wederzien, — alle menschen zijn toch kinderen van hunne ouders, en kennen den hand, waarmede zij aan vader en moeder waren gehecht. Hoe is het dus mogelijk, gelijk wij in de 4de aflevering van het Tijdschrift voor N. I. van dit jaar lezen, »dat er in Nederland nog »altijd menschen zijn, die deze barbaarsche instelling verdedigen, en het voor »nuttig en noodzakelijk houden, dat de ingezetenen van Nederlandsch-Indië »hunne kinderen naar het vaderland zenden, om daar te worden opgevoed; »terwijl anderen de grieven van de Indische ingezetenen als overdreven be- »schouwen, en niet zoo veel hards en bitters vinden in eene bepaling, die »nu eenmaal de noodzakelijkheid voorschrijft, maar die voorzeker in de uit- »voering door de Indische regering zoo veel mogelijk wordt verzacht en ver- »ligt."

Het is ons bijna onmogelijk, bij het lezen van deze woorden bedaard te blijven, en elk, wiens menschelijk gevoel niet geheel is uitgedoofd, moet zich daarbij ergeren. Wat zoudt gij toch wel zeggen, Nederlandsche landgenooten! indien de regering u voorschreef: »gij moet uwe kinderen, door goede kennissen, of, zoo gij die niet hebt, door vreemden in Indië laten op-

voeden, zoo gij wilt, dat zij eens in Nederland eene noemenswaardige betrekking kunnen bekleeden." Maar deze stelling komt u welligt te ongerijmd voor. Wij doen u die vraag ook alleen, opdat gij u, in uwe verbeelding, in onze plaats zoudt stellen, want dit behoort gij te doen, indien gij ons leed wilt gevoelen. Doch laten wij ons de zaak minder ongerijmd, en minder onmogelijk verbeelden. Vooronderstelt, dat de regering, door den drang van samenloopende omstandigheden daartoe genoopt, het besluit nam, dat Indische ambtenaren in Indië hunne opvoeding moeten ontvangen; zoudt gij zoodanige bepalingen, alhoewel vrij wat minder onmenschelijk, en naar ons oordeel ook vrij wat minder onstaatkundig, niet onredelijk noemen? Zonder twijfel! en wij met u, zoo lang wij Nederland en Indië als één beschouwen; zoo lang wij gelooven dat de belangen van Nederland of van Indië niet mogen en niet kunnen bevorderd worden, ten koste van Indië of van Nederland; zoo lang wij met u denzelfden koning gehoorzamen en liefhebben. Voor u zouden die bepalingen echter veel minder hard, veel minder bitter hebben, dan de thans bestaande verordening voor ons heeft; want gij waart daardoor niet *ge-noodzaakt* om uwe kinderen van u te zenden, gij zaagt hun daardoor de loopbaan niet geheel gesloten.

II.

Men heeft elkander hier honderd malen gevraagd: wat is toch de bedoeling van het gouvernement met de gedwongene opvoeding onzer kinderen in Nederland? — en dan spreekt men van meerdere ontwikkeling, van Europeesche beschaving en denkbeelden, van het afleggen van Indische gevoelens, van de inlandsche kinderen in de verdrukking te houden, van geldelijk voordeel, dat vele Nederlanders bij deze bepaling vinden, van band tussehen moederland en kolonie, en van wat niet al meer. Maar wat men daar ook bijvoege, van welken kant men deze zaak ook beschouwe, en welk staatkundig stelsel dien maatregel ook noodig moge maken, er wordt onberekenbaar veel kwaads, niets goeds door gesticht. En hoe kan dit anders? Of druischt die bepaling niet aan tegen alle menschelijk gevoel? Is zij niet lijnrecht strijdig met den geest van het Christendom? En wat het versterken van den band betreft tussehen moederland en kolonie, — waarlijk, wij zouden het vernuft en de slimheid bewonderen van den man, die daarmede de geheime bedoeling had, om dien band te verzwakken, of, zoo lang er aan geen verbroken was te denken, pijnlijk te doen klemmen. Nederlandsch Indië zucht thans in dien band, meer dan men in het moederland schijnt te gevoelen, maar toch behoorde te gevoelen. Stel u voor Nederlanders! wat het voor uwe landgenooten in Indië zegt, met kinderen gezegend te zijn, en hun den weg gesloten te zien, dien elk mensch zich door kunde en braafheid mag openen, omdat zij aan de zware kosten, die aan eene opvoeding in Nederland zijn verbonden, niet kunnen voldoen. Verplaatst u, Nederlandsche ouders, in deze gewesten, waar de broosheid van het menschelijk leven veel meer dan bij u in het oog springt, en verbeeldt u, dat, bij het afscheid van uwe kinderen,

uwe ziel wordt doorsneden van het denkbeeld, dat gij ze op aarde waarschijnlijk niet meer zult zien, dat zij niet aan uwe sponde zullen staan, wanneer gij voor het laatst uw hoofd op de peuluw nederlegt, en dat u geen troost overblijft, dan uwe lievelingen toe te vertrouwen aan de voogdij des hemels, die u echter in de eerste plaats heeft gesteld, om zoolang gij leeft, voor de deugd en de zedelijke vorming uwer kinderen te zorgen, om ze voor den hemel op te voeden. Hebt gij er een denkbeeld van, Nederlanders! die dat ongelukkig besluit van den ongelukkigen 6den December 1842 en de overige daarmede in verband staande bepalingen, goedkeurt en verdedigt, — hebt gij er een denkbeeld van, wat het voor ouders is, hun zorgend en liefderijk oog niet te kunnen hebben op hunne kinderen, juist in de jaren, waarin zich die verschrikkelijke klippen bevinden, waarop de deugd van zoo vele duizende jonge lieden schipbreuk lijdt? — wat het is, zijne kinderen vierduizend mijlen ver, beroofd van het stevigste bolwerk hunner deugd, de liefde, de zorgen en de tranen der ouders, de wereld in te zenden, zonder kennis dier wereld, dat is zonder kennis van de paden des doods, die dezen doolhof in alle rigtingen doorkruisen, zonder kennis van het menschelijk hart, dat is zonder kennis van hunne eigene zwakheid? Kunt gij u verbeelden wat het is, na jaren gezucht en gebeden te hebben om de bewaring en ontwikkeling der edelste beginselen, met welke wij onze lievelingen naar uwe scholen zenden, waar reeds zoo velen van onze kinderen, die de hoop hunner ouders waren, het graf voor hunne deugd hebben gevonden, hen huiswaarts te zien keeren met den kanker des verderfs in ziel en ligchaam, aangetast gelijk de brand de tarwe aantast, bedorven gelijk het koren op de drassche velden? En dat alles — niet omdat uwe scholen niet aan hare bestemming beantwoorden, maar alleen, omdat onze kinderen van het naauwlettend oog en de liefderijke vermaningen van hunnen vader waren beroofd, alleen omdat zij de tranen niet zagen, en de zuchten niet hoorden van de vrouw, welke hen onder het hart heeft gedragen.

Welligt zal men ons nog van overdrijving beschuldigen, — de staatsman, wien oog het schoone verband tusschen gezonde staatkunde en regt en billijkheid niet doorziet, de leeraar en onderwijzer, wier oordeel en menschelijk gevoel door eigen belang worden bestuurd en verstompt! — welligt vinden zij, ook in weerwil van hetgeen wij zeggen, niet zooveel hards en bitter in eene bepaling, die nu eenmaal de noodzakelijkheid voorschrijft. In dat geval wordt er een bekwamer pen dan de onze vereischt, om dat harde en bittere in de feiten, die wij slechts flauw hebben kunnen voorstellen, meer naar waarheid te beschrijven. Wij voor ons hebben onze pen nog niet scherp genoeg willen snijden, om met de regte kleuren de billijke verontwaardiging te schetsen, die de straks aangehaalde woorden uit dit Tijdschrift bij ons hier te lande algemeen hebben veroorzaakt. Wij wenschten wel, dat zij, die deze barbaarsche instelling verdedigen, geene Nederlanders waren!

Maar men vindt er toch *iets* hards, *iets* bitter in! Eilieve, toont ons dan de *noodzakelijkheid* van die bepaling, welke naar uwe schatting toch altijd

iets hard, toch altijd *iets* bitters heeft! Laat het belang van Nederland het punt zijn van waar gij uitgaat; neemt vrij de stelling aan, dat Indië Nederlands eigendom is, maar vergeet niet, in uwe gevolgtrekkingen op deze stelling gegrond, dat alle eigendom verliesbaar is; neemt alles wat waarheid is en u ten dienste kan staan; om het nut en de noodzakelijkheid van die barbaarsche instelling te verdedigen, tot grondslag; — en zoo gij ons overtuigt dat die maatregel voor Nederland eenig nut heeft (van het belang van Indië of van onze kinderen zullen wij niet spreken), dan zullen wij zwijgen, dan zullen wij lijden, dan zullen wij die instelling niet barbaarsch meer noemen, dan zullen wij onze bewering, dat die maatregel indruischt tegen alle menschelijk gevoel en lijnrecht strijdig is met den geest van het Christendom, herroepen. En al kondt gij ook door eene logische redening bewijzen, dat inderdaad de noodzakelijkheid zulk een maatregel voorschrijft, o! houdt dan wel in het oog, dat door die noodzakelijkheid ons leed niet verminderd wordt; dat gij, door die noodzakelijkheid te bewijzen, ons lot onbegrijpelijk verbittert, omdat wij dan geene hoop kunnen voeden door u van die instelling te worden verlost, door u Nederlandsche broeders! op wier menschelijk gevoel onze hoop nog altijd blijft gevestigd. Maar zoo lang die noodzakelijkheid niet is bewezen, en niet is aangetoond dat het belang van Nederland dien maatregel vordert; zoo lang niet uit de ondervinding blijkt, dat onze kinderen, door het onderwijs en onder de leiding der onderwijzers in Nederland tot geschiktere Indische ambtenaren, tot brave menschen worden gevormd, dan zulks in Indië zoude kunnen geschieden; — zoolang noemen wij die instelling nutteloos en zelfs nadeelig; zoolang blijven wij nog gelooven en hopen, dat het lot en het vooruitzicht onzer ongelukkige kinderen spoedig zullen veranderen; zoolang noemen wij dien maatregel onmenscheijk en onchristelijk, want wij gevoelen de waarheid van de woorden, die een der grootste mannen eens van eenen Nederlandschen Christelijken leerstoel sprak: »Wat kunnen ouders niet doen, die eenmaal het gevoel van dankbaarheid in het hart hunner kinderen hebben opgewekt, door de dagelijksche herinnering, dat zij alleen de voorwerpen zijn van al hun zorgen, arbeiden, waken en opofferingen! Hoe verstaanbaar moet de taal van het Christelijk onderwijs zijn, als, bij het genot van voedsel en deksel, met ouderlijk zweet betaald, aan de jeugdige telgen bij herhaling in de borst wordt geprent: kinderen! alzoo lief heeft God de wereld gehad, gelijk vader en moeder u lief hebben. Welgelukzalig zijt gij vaders en moeders! die alzoo doet. Al kennen u de menschen niet, op de registers des Hemels staan uwe namen geboekt als dienaren van God en Christus. Met u moet elke vader en moeder voor God wenschen te verschijnen, omringd van de kinderen, die de Heer hun gegeven heeft. *Vertrouwt, zoo het zijn moet, het verstand van uw kroost aan de leiding van anderen, maar het hart is voor uwe rekening, want gij zijt vaders en moeders! en laat u dat eigendom nooit betwisten, want de ouderlijke liefde is het beste leerboek voor het kinderlijk hart.*»

BATAVIA, 27 Augustus 1849.

**De demonstratie der ingezetenen van
Batavia, op den 22 Mei 1848.**

15. *Betalen en niet ontvangen.*

Wij hebben nog al de onbillikheden niet aangetoond, die voortvloeijen uit de bepaling, dat aan hen, die het radikaal van Indisch ambtenaar niet bezitten, slechts de helft kan worden toegelegd van het pensioen, waarop zij anders aanspraak zouden gehad hebben." De waarde van zulke maatregelen wordt doorgaans het best opgemerkt en begrepen, wanneer men ze ziet werken. Wij zullen daarom een der veelvuldige gevallen beschouwen, waarin deze bepaling is toegepast, en deelen daartoe het volgende besluit mede:

No. 3. »Extract uit het register der besluiten van den Minister van Staat, Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indië.

MAGELAN den 20 Julij 1847.

»Gelezen de missive van den gouverneur der Moluksche eilanden van den 4 December 1846, no. 120, aanbiedende en ondersteunende een rekwest van N. N., klerk bij het haven- en equipage-departement te Amboina, houdende verzoek om te worden gesteld in het genot van pensioen, en tevens vrije overtocht te erlangen van Amboina naar Java voor hem en zijn gezin.

Gezien de consideratiën en het advies van de generale-directie van financiën van den 7 Junij 1847, no. 162, aanbiedende eenen door de algemeene rekenkamer opgemaakten verificatie-staat van den diensttijd van, en de genoten inkomsten door den rekwestrant, en voorts te kennen gevende,

dat de onderstaande berekening moet worden gevolgd voor het aan hem toe te leggen pensioen:

Nederlandsch-Indische dienst 27 jaren en twee maanden, tellende voor 27 jaren.

Hoogst genoten activiteits-traktement gedurende meer dan twee jaren, f 100 'smaands.

Pensioen, volgens de klasse L^e. N. van het reglement op het verleenen van pensioenen aan burgerlijke ambtenaren in Nederlandsch Indië (Staatsblad van 1857, no. 50) voor 20 jaren dienst..... f 500—00 'sjaars.
waarbij $\frac{1}{2}$ voor zeven jaren meer dienst..... - 405—00.

Totaal f 405—00.

dat de belanghebbende het radikaal van Indisch ambtenaar niet hebbende, slechts aanspraak heeft op *de helft* van dit laatste bedrag of f 202—60 'sjaars.

De raad van Indië gehoord,

Is goedgevonden en verstaan:

Aan den klerk bij het haven- en equipage-departement te Amboina N. N.,
JAARGANG 1849. II.

op het daartoe door hem gedaan verzoek, toe te leggen een pensioen van f 202—60 'sjaars, onder korting van eene som van f 42—06 'sjaars, ter aanzuivering eener som van f 252—33, zijnde het bedrag der 2% van zijne vroegere inkomsten, bedoeld bij art. 25 van het pensioen-reglement.

Wordende voorts aan hem verleend vrij transport van Amboina naar Java, voor hem en zijn wettig huisgezin.

Afschrift enz.

Accordeert met voors. register
de Adj. Secretaris van het Gouv.
(w. g.) F. C. ROSE."

Uit dit besluit blijkt alzoo, dat de personen, die van het voorregt van het radikaal verstoken zijn, gedurende hunnen dienstdaag, even als zij die dat voorregt bezitten, 2% van hunne inkomsten moeten storten voor het pensioenfonds. Ze deelen in al de lasten gezamenlijk zonder onderscheid. Maar als de tijd daar is, waarop beiden hun pensioen ontvangen, dan wordt aan hem, die het radikaal mist, slechts de helft toegelegd van het pensioen, dat hij ontvangt, die het radikaal bezit, ofschoon beiden evenveel er voor betaald hebben.

Men heeft niet kunnen begrijpen, hoe het mogelijk was, dat zoo velen van hen, die tot deze klasse van menschen behooren, de door den gouverneur generaal uit eigen beweging toegestane algemeene vergadering op den 22 Mei 1848 hebben verlangd bij te wonen. Men heeft de oorzaken daarvan willen zoeken in opruijing van anderen. Maar als wij het oog vestigen op deze en dergelijke bepalingen, dan kan het, dunkt mij, niemand bevreemden, dat die menschen zich reeds sedert lang gedrukt en verongelijkt gevoelden, en dat zij met geestdrift gebruik maakten van de gelegenheid, om aan den koning eene verzachting van hun lot te verzoeken, toen de gouverneur generaal zelf daartoe verlof gaf, en aan goede ingezetenen en huisvaders zonder onderscheid toestond, om zich over hunne belangen te verstaan.

V A R I A .

Binnen zeer weinige maanden hebben wij het bestuur der koloniën in verschillende ministeriële handen zien overgaan; ieder minister heeft zijne eigen begrippen en inzigten, en geeft overeenkomstig zijne zienswijze bevelen. Wat moet daarvan worden? Gevoelt men dan niet, dat, in onze uitgestrekte Indische bezittingen, met hare vijftientig millioenen bevolking, eene dringende behoefte bestaat, om naar rijpelijk overwogen, vaste beginselen geregeerd te worden? dat de stoffelijke en zedelijke belangen dezer landen en van het moederland niet langer mogen prijs gegeven worden aan de meerdere of mindere kennis en regtschapenheid van één enkel man, die heden beveelt wat zijn opvolger morgen weder afkeurt, waardoor misschien millioenen verloren gaan? Het tegenwoordige algemeene beginsel van behoud *quand même* heeft in Indië uitgediend en is zijnen val nabij. Er is dringende behoefte aan talrijke verbeteringen; hoe men die ook tracht te verschuiven, men zal er eindelijk door de omstandigheden toe gedrongen worden. Zal Nederland niet eindelijk gehoor geven aan verstandige vertoogen, en begrijpen, dat de ontwerpers, bewaarders en handhavers van vaste en op goede gronden steunende beginselen slechts in een ligchaam kunnen gevonden worden, te zamengesteld uit der zake kundige personen? Het moet een raad zijn, die niet uitsterft, noch door staatkundige veranderingen of andere omstandigheden gedwongen wordt af te treden, zoo als dat met ministers het geval is, die de gewigtige taak soms in geheel onkundige handen moeten overgeven. Is de zaak niet van te veel en te hoog belang, om ze met een magtspreuk te verwerpen, om ze niet in rijpe overweging te nemen?

Zoo heeft men ook nog de overtuiging niet, dat de raad van Indië het beste en goedkoopste kan worden zaamgesteld uit de hoofden der departementen, vermeerderd met eenige specialiteiten, naarmate zij zich in verschillende vakken zullen voordoen. Wij voor ons, in Indië, die dat ligchaam hier thans zien werken, wij vragen algemeen: hoe is het mogelijk, dat er omtrent de waarheid van dit beginsel nog eenige twijfel bestaat? Wij zijn bovendien doordrongen van de noodzakelijkheid, dat de raad in zijn vroeger gezag moet hersteld worden, om een heilzaam tegenwigt te geven aan de willekeur en somwijlen geheel verkeerde begrippen van enen gouverneur-generaal, van wien alleen tegenwoordig de gewigtigste maatregelen afhankelijk zijn. Wilt gij een bewijs, dat nog versch in 't geheugen ligt? Denk dan aan den bloedigen en kostbaren oorlog op Bali, waartegen te vergeefs zoo vele gegronde vertoogen zijn ingebragt, door de uitkomst maar al te zeer bevestigd. Mogt

men toch gevoelen, dat, zoolang de ambtenaren hier lijdelijke werktuigen zullen zijn, zich geene mannen van zelfstandigheid en talenten kunnen ontwikkelen; want thans ligt, in lijdelijke luigzaamheid en het blindelings opvolgen van dikwijls geheel verkeerde voorschriften, alleen heil op den weg tot eer en aanzien. Onder zulk een stelsel kunnen zich nimmer mannen vormen, geschikt voor betrekkingen, waarin eigen denkbeelden, doorzigt en vinding noodzakelijk zijn, en nog veel minder mannen, geschikt voor minister of gouverneur-generaal. Mogten onze vertegenwoordigers het verledene, de geschiedenis raadplegen! mogten ze inzien, wat, onder de Oost-Indische kompagnie, de raad van XVII geweest is; mogten ze de gebreken, aan die instelling verbonden, begrijpen, en, zonder die gebreken, overeenkomstig met de veranderde tijden, eenen dergelijken raad herstellen, — dan mogen Nederland en Indië op eene gelukkiger toekomst hopen.

NEDERLANDSCH INDIË, Augustus 1849.

s.

De regering heeft voor eenige maanden het hazardspel aan de inlanders verboden, ten koste van een niet onaanzienlijk verlies op de pachten; want men weet, dat ook het regt om dergelijke spelen, die aan Chinezen en andere vreemdelingen nog vergund zijn, door het gouvernement worden verpacht. Het gevolg daarvan is, dat de veelvuldige diefstallen zeer zijn verminderd, dat de amfioenkiten te Batavia, Bekassi en Tanggerang veel schaarscher worden bezocht, en dat de prostituées verdwijnen — Eere de regering, die zulke maatregelen, in het belang der zedelijkheid en der goede bevolking genomen heeft, en daarvoor geene opofferingen schroomt (*).

BATAVIA, 26 Augustus 1849.

B.

Daar men de overdadige mildheid in het uitdeelen van ridderorden en eikenkroonen niet alleen tot Nederland bepalen, maar daarin ook de Oost-Indische stiefkinderen wil doen deelen, zoo is de Indische regering aangeschreven, om daartoe voordragten te doen, «doch dat Z. M. daaronder geene namen wenscht aan te treffen dergenen, die zich schuldig gemaakt hebben op den 22 Mei 1848 en het bekende adres aan den gouverneur-generaal hebben geteekend,» waarin het verzoek vervat was, om opheffing der verpligting van onze kinderen ter opvoeding naar Nederland te zenden. Als men nu bedenkt, dat daaronder de meest vereerde namen gevonden worden van mannen, om deugd, verstand, begaafdheid en pligtvervulling algemeen geacht,

(*) Gaarne geven wij aan dit ons toegezonden artikel eene plaats, en wij wenschen, dat wij dikwijls in de gelegenheid worden gesteld, om dergelijke welverdiende lofuitingen te mogen opnemen. De vraag kunnen wij echter niet onderdrukken, of niet reeds vroeger en sedert jaren het doelmaken aan de publieke hazardspelen aan inlanders verboden was? en of het dus geen misbruik is geweest, voortvloeiende uit het gewone verscheijnsel in Indië, dat men goede wetten en bepalingen maakt, maar ze niet ten uitvoer legt?

dan zal het eene *eervolle* onderscheiding wezen, van niet begrepen te worden onder hen, die deze gunst te wachten hebben; zoo als onze *vincq*, onze liefhebber *der wetenschap om de wetenschap*, onze moedige drukpersheld, *aan wien bevolen was*, de bewijzen te leveren — hoe dan ook — dat noch de pers, noch de wetenschap in 1848 door den gouverneur generaal en de zijnen zijn ten grave gebracht; en meer andere waardige mannen, najagers van gunsten en gekleurde lintjes; en dat alles, om den goeden geest, de liefde tot vorst en vaderland levend te houden en aan te kweeken, om de harten dergenen te winnen, die gelooven, dat de belangen van Nederland en Indië op betere steunsels dienen te rusten, en dus niet medejuichen over alles wat er dagelijks geschiedt. Dat ministers er zich weinig aan laten gelegen liggen, of de handelingen der vorsten geschikt zijn, om zich de liefde en trouw te verzekeren van hen, die moed en eerlijkheid genoeg hebben, om niet al hunne daden te prijzen — daaraan is men lang gewoon. Maar dat ons verantwoordelijk ministerie, 't welk vroeger zoo veel op vrijzinnigheid roemde, zulke handelingen voor zijne rekening neemt, is iets nieuws (*). Het bewaarheidt de voorspelling van hen, die den 22 Mei 1848 verzekerden, dat men van die zijde niets goeds te wachten had; en die daarom het voornemen opvatten, om Nederland met hunne kennis en onder- vinding voor te lichten en tot handelen in zijn waarschijnlijk belang op te wekken. Dat goede oogmerk is door omstandigheden, niet van hen afhankelijk, eenmaal verijdeld. Doch wij hebben medelijden met de kortzigtigen, die gelooven, door dergelijke middelen af te schrikken of te ontmoedigen. Zij zullen zich bedrogen vinden! De miskenden winnen er door in sympathie, zedelijke kracht en invloed. Wil de natie in hare eigen zaak hun geen belangstelling betoonen, noch de krachtige broederhand reiken? Dan geve de hemel, dat zij niet onverwacht de wrange vruchten van verblindende en flauw- hartigheid inoogste.

BATAVIA, 27 Julij 1849.

o.

Bij besluit van den 9 en den 21 Junij 1847 was door de regering bepaald, dat uit de residentien Kediri, Pasoeroean en Bazoeki een duizendtal koeli's (werk- lieden) moest geleverd worden voor de vesting- en maritime-werken te Soerabaja; ze moesten daar een jaar lang blijven tegen 20 duiten daags, en één duit per paal reisegeld. Voor de dienstplichtigen (dat is voor hen die heerediensten moeten verrigten in de plaats hunner woning) moesten plaatsvervangers door hen zelve worden gesteld tegen eene door hen zelve te betalen belooning, al naar den werktijd, van een buffel, een span ossen of dergelijken. Ten einde hun, die op Java niet bekend zijn, deze bepaling eenigzins duidelijker te maken, moeten wij aanteekenen, dat die koeli's doorgaans gezeten landbou-

(*) De ministeriele aanschrijving, waarover hier sprake is, had natuurlijk plaats vóór het ministerie van den schout bij nacht VAN DEN BOSCH. Wij gelooven niet, dat hij met dergelijke intenties bezielde was. In alle geval zal het tegenwoordig ministerie die aanschrijving niet goetkeuren, en de voordragt, die daarvan het gevolg zal zijn, niet opvolgen. Hiervan houden wij ons om vele redenen overtuigd.

REDAKTIE.

wers zijn met vrouwen en kinderen; ze moesten zich, sommigen tot 50 uren ver, van hunne woonplaats verwijderen, naar Soerabaja gaan, daar een jaar vertoeven tegen eene zeer karige belooning, waarvan ze ter naauwernood konden leven, en konden dan terugkeeren. Dit besluit nu is voor eenigen tijd moeten worden ingetrokken, niet omdat men aan verstandige en menschlievende vertoogen wilde toegeven, maar omdat de Javanen, die meer dan voor de helft gedeserteerd waren, zich tegen eene nieuwe rekrutering feitelijk hebben verzet. Er zou een opstand zijn uitgebroken, indien men niet had toegegeven. Van de in 1848 gepresten, ten getale van 2156, waren op het einde van September nog maar 690 overig. De anderen waren naar Madura gevlugt. Men verzekert, dat de residentie Bazoeki door dien maatregel 10,000 ingezetenen verloor, die naar elders verhuisden, om zich aan deze volkstramp te onttrekken. Welk een onschatbaar verlies dit voor deze vruchtbare residentie is, zal ieder begrijpen, die weet, dat daar nog de schoonste gronden voor een groot gedeelte niet ontgonnen en braak liggen (1). Toen men nu, ten gevolge van het intrekken van dat besluit, te Soerabaja vrije arbeiders nemen moest tegen eene betaling van 50 duiten daags, vertoonde zich hetzelfde verschijnsel, dat de wetenschap en ervaring reeds overal hebben geleerd, doch dat aan de zoogenoemde staatslieden in Indië niet schijnt bekend te zijn, — het voordeel namelijk van den vrijen arbeid. Om maar iets te noemen, bleek het, dat tegen eene betaling van 50 duiten aan hen, die vrijwillig kwamen arbeiden, het uitgraven en ophoogen van een Nederlandsche el aarde slechts 60 duiten kostte, terwijl vroeger bij den gedwongen arbeid, daarvoor 150 duiten moesten betaald worden. Zoo heeft men dan, door bekrompen en dwaze inzigten, schrik en vrees onder eene goedaardige bevolking verspreid, duizenden vlijtige landbouwers van hunne velden getrokken, duizenden nuttige handen in Bazoeki verloren — en de eenige verdediging van die wreedheid en dwaasheid was, dat het geschiedde in 't belang der schatkist. Van hoeveel waarde die verontschuldiging is, blijkt nu bij de uitkomst. En diezelfde kleingeestige staatkundige tinnegieters, diezelfde van alle wetenschap en kennis verstoken despoten durven beweren, dat zij alleen weten wat goed is voor Java; dat noch de openbare meening, noch de drukpers, noch de volksvertegenwoordiging hare stemmen mogen laten hooren. Diezelfde mannen durven, als een argument tegen het partikulier landbezit, en het verkoopen van domeinen, beweren, dat de Javanen het onder partikulieren niet zoo goed zouden hebben, als onder hun onmiddellijk bestuur.

DE REDAKTIE (2).

(1) Men vergelijkte onder anderen het artikel »Banjoewangi» in de vorige aflevering van dit Tijdschrift.

(2) De menigte stukken, die wij van tijd tot tijd ontvangen ter plaatsing onder de Varia, doet ons de noodzakelijkheid inzien, om onze eigen artikelen te onderteekenen. Die artikelen drukken ons onze eigen inzigten en overtuiging uit, zonder dat wij ons met de denkbeelden, in die van anderen vervat, juist altoos volkomen zouden vereenigen.

De rijst-oogst van dit jaar is, over een gedeelte van dit eiland, zeer ongelukkig afgeloopen, waardoor men vreest, dat, in het begin van het regenzaizoen, maanden achtereen, de schaarschte van die eerste levensbehoefte weder die droevige tooneelen van ellende en hongersnood onder de Javanen zal herhalen, welke wij in het laatst van 1846 en in het begin van 1847 hier hebben beleefd. In die jaren was de schaarschte van rijst en waren de prijzen van dat artikel over geheel Java, maar speciaal in de residentie Samarang, zoo hoog gestegen, dat, volgens oor- en ooggetuigen, de inlanders op de groote wegen van honger zijn gestorven, en eindelijk de inlandsche bevolking in groote massa's in de chinesche kamp is geweest, om het rijst-pakhuis van den majoor der Chinezen aldaar open te breken en zich van het produkt meester te maken. De bij tijds door het plaatselijk bestuur te Samarang aangebragte hulp, door de bevolking, tegen hooge betaling echter, te gemoet te komen, en uit gemelden voorraad van rijst verstrekkingen te laten doen, is het middel geweest, om eenen algemeenen opstand, door hongersnood veroorzaakt, nog bij tijds te voorkomen. De goede Voorzienigheid heeft ons in die dagen van een groot ongeluk gered, een Fransch schip kwam tijdig genoeg met eene lading rijst van Aracan, en voorzag in den nood, zonder dat echter daarmede de ongelukkige Javanen waren geholpen; want zij hadden geene middelen meer, om hun voedsel te betalen, zoodat zij zich met bladeren en wortels moesten voeden om hun leven voort te slepen. Een gedeelte van die rijst van Aracan werd toen weder uitgevoerd naar andere plaatsen van Java, waar de rijst tot f 25 receptissen per 125 Amst. pond verkocht werd.

Daarop verscheen in de Javasche Courant van den 6 Maart 1847, No. 49, de navolgende gouvernements-advertentie:

»In de residentie Samarang zijn in de maand Februarij aanhoudend zware regens gevallen, met den gevolge, dat in de rivieren hooge banjers zijn ontstaan en zelfs overstromingen hebben plaats gehad; waardoor de toevoer van rijst uit de binnenlanden naar de hoofdplaats, grotendeels is belemmerd. De schaarschte aan deze eerste levensbehoefte is te Samarang hoog gestegen; de gantang rijst van 5 kattis was op den 25 Februarij j.l. voor niet minder dan 80 à 90 duiten op de bazaar te verkrijgen.

»Het is te hopen dat in deze behoefte spoedig door particulieren aanvoer van elders voorzien worde, zijnde het Gouvernement niet voornemens rijst of padie naar Samarang te doen overbrengen (*), zoolang er nog vooruitzigt bestaat, dat zulks door den handel geschieden zal."

(*) Dus ook niet den uitvoer verbieden, in weerwil, dat toen nog maar slechts voor twee dagen voorraad was. Wat zouden de gevolgen zijn geweest, voor de bevolking in het algemeen en voor de Europeanen in het bijzonder, — aan welke laatste de oorzaken werden toegeschreven van dien hongersnood, doordien men de rijstvelden der Javanen met tabak had doen kultiveren, — indien dat Fransche schip van Aracan niet gekomen was, terwijl de inhullige Chinezen den geringen voorraad nog uitvoerden, om elders te verkoopen tegen eenige guldens meer?

In dat jaar bestond die groote behoefte aan rijst ook in Macao, waarop verschenen is de gouvernement-advertentie van den gouverneur aldaar, van den navolgenden inhoud:

»China. Men leest in het *Bolitim de Governo* van Macao van den 19 Mei j.l. het volgende.

»De prijs-verhooging van de rijst, ten gevolge van slecht gewas en overstromingen, heeft buitengewoon veel vraag naar dit artikel doen ontstaan, »en sedert eenige weken is van dit artikel eene groote kwantiteit opgeruimd. »Gevolgelijk heeft Z. Exc. de Gouverneur, het noodig oordeelende den uitvoer van rijst te verbieden, ten einde de markt niet van dit onontbeerlijk artikel te ontblooten, den heer JOZE VICENTE JOBGE uitgenoodigd om een depot van rijst op te rigten, om vooreerst gedurende zes maanden in de behoefte der bevolking te voorzien, hetwelk die heer bereidwillig op zich heeft genomen, terwijl hij zelfs heeft aangeboden, om de noodige fondsen voor te schieten, voor den aankoop van rijst voor een geheel jaar."

Men vergelijke nu de wijze van voorziening van deze twee gouvernementen in de noodzakelijke behoefte van rijst onder hare respektive bevolking, en men bepale dan wie van beide wijzer voorziening daarin heeft genomen?

In gemelde residentie Samarang liggen nog onderscheiden streken gouvernementen-landen, gebrekkig met rijst bebouwd, en andere gedeelten geheel onbebouwd, omdat ze meestendeels uit moerassen bestaan, terwijl daarentegen de landen in die streken, aan partikulieren toebehoorende, zoo niet allen, ten minste voor het grootste gedeelte, uit schoone rijstvelden bestaan.

Terwijl de nood onder de inlanders ten toppunt was gestegen, zoo als hierboven is vermeld, verkreeg men hier uit Holland tijding, dat het ministerie van koloniën genegen was, om de rijstkultuur op dit eiland op alle mogelijke wijze te bevorderen, ja zelfs door uitgifte van daartoe geschikte onbebouwde landen met geldelijke voorschotten van het gouvernement.

Wij begrepen dat die maatregel hoog noodzakelijk is, omdat de gevolgen van dergelijke nood niet te berekenen zijn. Zoo begaf zich dan ook één der landeigenaren van die streken naar Batavia bij den toenmaligen directeur der kulturen, en stelde hem voor, om, uit zijne eigene middelen en met behulp van de bevolking van zijne eigene landerijen, de straks genoemde moerassen te herscheppen in rijstlanden. Hij herinnerde daarbij de hierboven vermelde, door het ministerie van koloniën aangewezen maatregelen, en hij schilderde de droevige tooneelen van hongersnood onder de inlandsche bevolking. Maar hij ontving van dien hoofdamtenaar ten antwoord, »dat het slechts een momentaneel gebrek was aan rijst, en dat het Indisch gouvernement geen voornemen had om voorzieningen daarin te nemen, op de wijze zoo als door gemelden landheer was voorgesteld. Overigens was de bedoelde maatregel van het ministerie van koloniën bij hem niet bekend; en vermeende hij dat het slechts uitstrooisels waren van dezen en genen gelukzoeker onder de voormalige Indische hoofdamtenaars, toen in Holland aanwezig, om zich te doen opmerken, enz." De goede bedoeling van den grondeigenaar bleef op dat

antwoord onuitgevoerd, terwijl de schoone landen en moerassen nog lange jaren onbenuttigd zullen moeten blijven liggen. In één woord, de zaak werd zoo luchtig en onbezorgd behandeld, als ware er slechts sprake van den nood en het leven van onnutte dieren.

Intusschen hebben oor- en ooggetuigen die tooneelen van ellende onder de goede en lijdelijke Javanen, als alle beschrijving te boven gaande, voorgesteld; — de ouders verkochten hunne kinderen voor een weinig rijst; anderen lieten ze, door den nood gedrongen, geheel hulpeloos liggen, zoodat ze van honger stierven. Men zag op de groote- en binnenwegen van het eiland lijken van menschen, die van honger en gebrek waren omgekomen. Tooneelen van jammer en ellende, zoo als nimmer zijn gezien noch ondervonden in een geze- gend land als Java!

De goede God beware ons voor de gevolgen van de ondervonden misge- wassen van dit jaar, waarvan wij den tijd nu nog te gemoet moeten gaan!

Een ooggetuige van de jammertooneelen in 1846 en 1847.

De laatste overlandmail bragt ons de tijding van een groot verlies, dat Ne- derlandsch Indië geleden heeft. «Door eenen noodlottigen val van zijn paard, verloor op Zondag den 29 Julij 1849 het leven **LODEWIJK LAUNY**, ridder van de orde van den Nederlandschen leeuw en van de Danebrog-orde van Dene- marken, directeur-generaal van financiën. Bij de herstelling van het Neder- landsche gezag in deze gewesten als militair aangekomen, klom hij door be- kwaambeden en ijverige pligsbetrachting op tot de hoogste burgerlijke betrek- kingen. Den staat is in hem ontruikt een trouw en ervaren dienaar; zijne betrekkingen verliezen in hem een liefdevol echtgenoot, vader en bloedver- want; — en de talrijke schare, welke zijn stoffelijk overschot naar 's menschen laatste rustplaats volgde, leverde het ontegenzeggelijkst bewijs op van de achting, welke hij zich bij het algemeen had verworven.” Zoo laat de regering, in haar officieel blad zich over hem uit.

De heer **LAUNY** had de gewoonte, 's zondags 's morgens uit rijden te gaan, en deed dit in gezelschap van den heer **S.** of van zijn zoon; maar beiden waren verhinderd hem te vergezellen. Hij reed dus te half zes alleen uit. Het paard was dien dag wat wild en buitengewoon vurig. Een koetsier, die met de zweep klappende aan kwam rijden, en eenige staljongens, die hunne paarden uit het had al galopperende naar huis bragten, maakten het dier nog meer onhandelbaar; de heer **LAUNY** had het niet meer in zijne magt, het keerde zich om, en rende met zijnen ruiter huiswaarts. Daar deze waarschijnlijk het paard wilde beletten, om, bij het hek zijner woning, naar binnen te loopen, heeft hij, bij den korten draai dien het maakte, zijn evenwigt verloren, en is met een vreeselijk geweld er afgeslingerd. Het hoofd raakte de pilaar van het hek, tengevolge waarvan eene uitstorting van bloed in de hersenen plaats had, bovendien waren de beenen en andere deelen van het ligchaam sterk gekneusd. In weerwil van alle aangebragte hulp, is hij tegen half tien bezweken.

Reeds onmiddellijk na dit droevig afsterven van dezen verdienstelijken amb- tenaar deed zich zijn verlies op eene direkte wijze gevoelen. De heer **LUTJENS**,

directeur der produkten en civile magazijnen, werd door den gouverneur generaal met de waarneming der hoogst belangrijke betrekking van directeur-generaal van financiën voorloopig belast, maar verzocht voor eene definitieve vervulling niet in aanmerking te komen en ten spoedigste vervangen te worden, uithoofde van zijn voornemen, om naar het vaderland terug te keeren. Eigenlijk zou de heer VAN DE GRAAEP, directeur der domeinen, wanneer men anciënniteit in aanmerking neemt, op dezen hoogen post de meeste aanspraak mogen maken; men begrijpt dan ook volstrekt niet, waarom de regering dien aan den heer DE VEER, president der algemeene rekenkamer, provisioneel heeft opgedragen, en nog minder, waarom aan hem boven zijn traktement van f 14,400 's jaars, nog eene toelage van f 9,600 moest worden toegelegd. In eenen tijd, waarin men op de inkomsten der geringere ambtenaren zoowel in het vaderland als in Indië allerlei uitsparingen en verminderingen invoert, behoorden de verspillingen van zulke groote sommen ook op te houden. Maar wat wij, bij deze gelegenheid, voornamelijk wilden aanwijzen, is het gebrek aan personen, geschikt voor belangrijke en moeilijke betrekkingen, zoo als die, welke door den dood van den heer LAUNY is opengevallen. Ook nu weder wordt op nieuw bewezen, hoe het kwaad zich zelve straft. Het stelsel van autokratie, dat slechts gehoorzame dienaren en uitvoerders van ontvangen bevelen kan gebruiken, vormt natuurlijk ook geene zelfstandige, uit eigen oogen ziende, energieke mannen, van heldere en opgeklaarde begrippen, in staat om nieuwe denkbeelden te scheppen en uit te voeren — het vormt slechts werktuigen, machines. Nu reeds heeft zich de waarheid hiervan meer dan eens, op eene veronrustende wijze doen gevoelen, en op nieuw blijkt zij thans, bij de keuze van eenen directeur generaal van financiën.

Ook op eene meer indirekte wijze verliezen de belangen van Indië en het vaderland veel door den dood van den heer LAUNY. Hij was in vele opzichten een tegenwigt tegen den verderfelijken invloed van de heeren REYNST en VISSCHER. Soms tijds hoorde de gouverneur generaal naar hem, en 't was te wenschen, dat hij het meermalen gedaan had. Ik ben in 't bezit van menig rapport, menige memorie, door den heer LAUNY opgesteld, waaruit zijne rationele denkwijze, meer liberale inzichten, en heldere begrippen duidelijk blijken. Hij heeft in het jaar 1847 den gouverneur generaal, in een merkwaardig advies, overtuigd, dat inderdaad het groote gebrek aan rijst aan de fouten en vooral de overdrijving van het kultuurstelsel moet worden toegeschreven; hij heeft, bij de invoering van het recepissen-stelsel, gezamenlijk met den heer RULOFFS, vele verkeerde maatregelen voorkomen, en tot het laatste toe den heer ROCHUSSEN trachten te bewegen, om de invoering van die recepissen slechts als een' tijdelijken maatregel te beschouwen, ten einde tot eene algemeene zilver-cirkulatie te geraken; hij keurde den geest van protektie, die bij de benoeming van ambtenaren nog altoos voorzit, ten sterkste af, en gebruikte zijnen invloed alleen om waardige en voor den staat nuttige en verdienstelijke personen in betrekkingen te brengen. Dat hij de bepalingen omtrent het radikaal van Indische ambtenaren, de verwaar-

loozing van het onderwijs door de regering, de uitsluiting en vernedering der inlandse kinderen niet toejuichte, behoeft wel geen betoog, wanneer wij herinneren, dat hij zelf in zijne eigen kinderen (in Indië geboren en opgevoed) daarvan al het drukkende en grievende ondervond.

Wij schrijven hier geene lofreden op den heer LAUNY, anders zouden wij nog vele schoone eigenschappen en eervolle daden van hem kunnen herinneren. Wij willen slechts betreuren, dat zijn dood den staat van eenen voortreffelijken dienaar berooft, die vooral in dezen tijd en bij de zwakheid en ijdelheid van het tegenwoordig Indisch bestuur, bijna onmisbaar mag genoemd worden.

DE REDAKTIE.

Men zegt, dat het gouvernement het voornemen heeft, om de bazaar-belastingen te wijzigen Het gouvernement schijnt het drukkende van deze belasting niet alleen te beseffen, maar is waarschijnlijk door eenige goeddelijke ambtenaren onderrigt, dat, hoe gestreng de gouvernementens-bepalingen ook ten dien opzichte luiden, knevelarijen van de zijde der Chinesche pachters een dagelijksch werk blijven. De wijziging zal, zoo als men mij gezegd heeft, voornamelijk bestaan in het gedeeltelijk of geheel afschaffen van heffingen op levensmiddelen, en het verhoogen of verdubbelen der belastingen op goederen van weelde (*), die ter markt worden gebracht. Oogenschijnlijk zijn deze maatregelen prijzenswaardig, doch zal men het doel daarmede beoogd bereiken? zal men daardoor de knevelarijen beletten? Laat ons de zaak wat van naderbij beschouwen. Wat leert ons de ondervinding? dat, niettegenstaande het gouvernement strenge voorschriften uitvaardigt, om te waken, dat van den Javaan als marktbelasting niets meer worde genomen dan hetgeen de tarieven aanwijzen, de Chinesche pachters met eene onbeschrijfelijke stoutheid voortgaan, den Javaan te plunderen; want het drie- of vierdubbele te nemen van hetgeen zij mogen doen, is eene handelwijze, die dezen naam verdient. Is ooit een Chinesche pachter daarvoor, in gevolge art. 24 van het algemeen pachtreglement van 1858, voor den register gebracht? Immers neen! wanneer zij het te erg maakten, kwamen zij er af met eene berisping of eene boete van f 25, die zij, let wel, op de bevolking weder verhaalden. Maar wat moet er dan gedaan worden, om de bevolking tegen alle knevelarijen te vrijwaren en het gouvernement eene inkomst terug te geven, die het bij eene afschaffing der bazaar-belastingen zou derven? Hierop antwoord ik: eerstens de landrenten verhoogen; zonder de bevolking te bezwaren, kan hij eene afschaffing der bazaar-belasting dit middel met 40% verhoogd worden. Ten tweede den prijs van het zout verhoogen, en meer zoutpakhuizen opzetten; door het laatste zal men vooral het debiet noemenswaardig vermeerderen, en de bevolking daarenboven gerieven, want thans zijn er plaatsen waar de Javaan 50 à 60 palen moet loopen, alvorens zout te kunnen verkrijgen (†). Ten derde, de Chinezen, Arabie-

(*) Onder de artikelen van weelde zijn ook lijnwaden begrepen!

(†) Eene verhooging van de landrente met 10% zou niet drakkend voor de bevolking zijn, zoo maar die belasting gelijkmatig werkte. Gebrek aan de noodige statis-

ren en andere vreemde oostersche natiën betalen thans niet meer dan *f* 20 in het jaar als maximum-belasting op het bedrijf; onder dezen bevinden zich vele zeer rijken; in billijkheid kan men deze belasting produktiver maken en het maximum op *f* 400 brengen. Ik durf in gemoede de verzekering geven, dat, door deze verandering in het belastingstelsel van Java, het gouvernement geen het minste verlies zal lijden en aan de bevolking daardoor een ongekende voorspoed zal bezorgd worden. Men heeft echter al het regt om mij te vragen, waarom ik er zoo op aandring om de bazaar-belastingen afgeschaft te zien? Is het omdat de Europesche ambtenaren zoo slecht toezien, dat de Javaan ongestraft benadeeld wordt? of zijn Javaansche hoofden hieraan meerendeels schuldig? — Zoo als ik in mijn vorig artikel zeide, duchten de Europesche ambtenaren eene vermindering in de pachten, uit vrees dat zij het gouvernement hierdoor zullen mishagen, en laten daarom aan de Chinesche pachters meer toe, dan zij volgens hun geweten verantwoord kunnen. Doch dit kan veranderd worden, zult gij zeggen; en hierin stem ik toe, maar het grootste kwaad schuilt bij de Javaansche hoofden; dit is niet te ontkennen; en dit te veranderen, beschouw ik niet alleen als moeilijk, maar bijkans als onmogelijk, althans in de eerste jaren, zoo lang de beschaving op Java onder de inlanders geene grootere vorderingen dan thans gemaakt zal hebben. — Aan de Javaansche hoofden wordt bijna de geheele kontrôle over de bazaars toevertrouwd; dezen bezoeken dagelijks de bazaars en zijn ooggetuigen van de afpersingen, die de bevolking van de zijde der Chinesche pachters te verduren heeft, en zij laten die doorgaans toe; zelfs bij eene strenge aanbeveling zouden velen hunner, geloof ik, dit kwaad niet geheel tegengaan. Daarvoor zijn redenen, die ik later zal ontvouwen. Het algemeen toezigt der bazaar- of markt-belasting over Java is al verder opgedragen aan 19 residenten, 32 adsisient-residenten en 80 controleurs. De vlakke inhoud van het eiland is 55887 □ palen, elk van 400 rijnlandsche roeden of 1507,0 Nederl. ellen, en de bewoners zijn ruim tien millioenen; uit deze getallen zal men ontwaren, dat de Europesche ambtenaren wel veel kunnen bijdragen, om de bevolking te bewaren voor knevelarijen, maar hiertegen geheel

tische kennis bij de verschillende provinciale besturen, is oorzaak dat tegenwoordig over het algemeen nog niet door de bevolking wordt opgebracht, wat zij volgens de aloude adat moet, en zonder eenig bezwaar kan opbrengen; maar tevens dat sommige dessa's veel meer betalen dan de anderen, en zelfs meer dan zij behooren, en op den duur kunnen missen. De waarheid hiervan is vooral bevestigd geworden, toen voor eenigen tijd de resident van Bantam, in eenige distrikten van zijne residentie, eene nauwkeurige telling der bevolking en opname der sawab-velden liet bewerkstelligen. De uitkomsten gingen alle verwachting te boven. De bevolking was een vierde talrijker dan het cijfer waarvoor zij te boek stond. De landrente steeg diensgevolge onmiddellijk zeer aanzienlijk, en die belasting was, door hare geregelde en gelijkmatige werking, niet meer drukkend, zooals vroeger, toen zij minder opbragt. Maar toen het gouvernement vernam, dat bij de bevolking liet tellen, enz., werd hem dit onmiddellijk verboden, dewijl de menschen daardoor verontrust zouden worden en argwaan zouden krijgen!

Wat het tweede, door den schrijver van dit ingezonden artikel aangeduide middel betreft, wij laten dit geheel voor zijne rekening. Wat ons betreft, wij verklaren ons tegen elke verhooging van het zout, op gronden, die wij vroeger hebben uiteengezet. Zie *Reis over Java, Madura en Bali*, II, pag. 78 vgg.

DE REDAKTIE

te waken is onmogelijk. De uitgestrektheid des eilands, de talrijkheid der bevolking en daar tegenover het geringe getal ambtenaren, toonen dit genoegzaam aan. Men is dus genoodzaakt zich op de Javaansche hoofden meereendeels te verlaten. En helaas! velen dezer zitten onder de heerschappij der Chinesche pachters. Met zeer weinige uitzonderingen, hebben bijna alle Javaansche hoofden, vooral distrikts-hoofden en daar beneden in rang, verplichtingen aan Chinesche pachters, en dezen weten die verplichtingen in waarde te houden; zij rekken die zoo lang als hun belang het medebrengt. De Chinees is zoo geslepen, en de Javaan is zoo zwak; geene gelegenheid laat de eerste voorbijgaan, wanneer zijn belang het vordert, om den tweeden geld of goederen aan te bieden; van betalen spreekt de Chinees niet en de Javaan denkt er niet om; van renten wordt niet gerept; de Chinees weet zeer goed van waar ze te halen; de bevolking is er immers goed voor, want zijne handelingen zullen niet gadeslagen worden. Ik zal onder de menigte van voorbeelden een paar noemen, waaruit ik begrijp, dat, zelfs bij eene stipte medewerking van Europesche ambtenaren, de knevelarijen der Chinesche pachters niet zullen oploudeu te bestaan. Er is bij art. 15 van het reglement op de bazaar-pachten van het jaar 1846 streng verboden, dat van het zout, als een produkt door het gouvernement zelveu in den handel gebragt, bazaar-belasting zal worden geheven. Op eene markttag ontdekte ik, dat de pachter zich hieraan niet gehouden had, ik sprak er met een voornaam inlandsch hoofd over, en spoorde hem aan, om eene aanklagt tegen den pachter in te brengen. En wat kreeg ik tot antwoord? Dat hij in die zaak het noodige onderzoek niet kon laten doen, vooreerst omdat hij het misdrijf zelf niet had gezien, ten tweeden dacht hij, dat ik mij vergist had, omdat hij moeijelijk kon gelooven, dat de pachter zoo iets durfde doen, en ten derden begreep hij, dat, als het zoo was, de verkoopers wel zelve hadden kunnen of zouden komen klagen. Wat vernam ik later van den pachter (een jongeling die weinig dórdscht), die toen geen pachter meer was? „Ik wil wel gelooven,” zeide hij, „dat dat inlandsch hoofd mij niet durfde aanklagen, want hij was mij drieduizend gulden renteloos schuldig.” Op eenen anderen keer werden een paar Chinesche onder-pachters, wegens verzet tegen de openbare magt, door de politie opgebragt en aangeklaagd. Zij moesten ter dier zake voor den landraad gebragt worden, en begrepen, dat er eene zware straf op zou volgen. De beide Chinezen vroegen mij alleen te mogen spreken; zij zeiden mij, dat het volkomen waar was dat zij van de bazargangers meer getrokken hadden, dan zij mogten, doch tot dien dag toe had het distrikts-hoofd dit stikzwijgend toegelaten; zij stonden dus verbaasd, toen politie-bedienden hun dit wilden beletten; zij waren op het eerste oogenblik, dit ontkenen zij niet, beleedigend jegens de dienaren, en daarvoor erkenden zij schuld, maar de oorzaak dier onaangenaamheden konden zij niet nalaten thans kenbaar te maken. Het distrikts-hoofd hadden zij f 200 ter leen gegeven, doch deze liet, na verloop van eenigen tijd, om nog f 200 vragen; zij hadden dat geld op dat oogenblik niet en gaven dus een weigerend antwoord. Het gevolg daarvan was het ongeluk hetwelk hun thans

overgekomen was. De bewijzen werden mij vertoond, en daaruit bleek, dat de Chinezen geene onwaarheid hadden verteld. Zeldzaam gebeurt het, ja! ik voor mij weet geen voorbeeld aan te halen, dat een Javaan uit eigen beweging geklaagd heeft, dat een Chinese pachter hem meer belasting heeft opgelegd dan hij wel mogt. De oorzaak hiervan is deze. Wanneer hij voorbeeld een Javaan tien duiten meer ontnomen worden dan het tarief voorschrijft, dan moet hij twee, minstens één getuige hebben, om zijne aanklagt te bewijzen. Deze kan hij echter moeilijk krijgen; en nog andere bezwaren zijn er, die ook hem terughouden te klagen. Wij zullen eens aannemen, dat een Javaan, wien onregt wordt aangedaan, gaat klagen en twee getuigen heeft om zijne klagten te bevestigen; zij begeven zich naar het distrikts-bestuur, dat dikwijls vier of vijf palen van den bazaar verwijderd ligt; zij komen daar en de zaak wordt onderzocht. Men bevindt, dat de klager gelijk heeft. Het proces-verbaal van onderzoek wordt opgemaakt; en de klager met de twee getuigen worden naar den regent gezonden, die dikwijls van vijf tot dertig palen van de distrikts-besturen verwijderd woont. De zaak wordt daar op nieuw door den regent onderzocht, die, zich met het gevoelen van het distrikts-bestuur vereenigende, de belanghebbenden verwijst naar den djaska, om inzage van de stukken betrekkelijk de zaak te nemen, en ze in het politie-register op te schrijven. Daarop wordt het register, bij gelegenheid van eenen policiedag, die tweemaal in de week gehouden wordt, aan den adsistent-resident of resident vertoond, die nu de zaak beslist. Op deze wijze gaan er dikwerf vijf of zes dagen om, alvorens den Javaan regt wedervaart. — In de kosten van het heen en weder trekken moeten de klager en getuigen zelven voorzien; zij verliezen bovendien vijf of zes dagen arbeid; hunne huisgezinnen zijn in dien tusschentijd alleen en verlaten. De Javaan, een gewillig en onderdanig volk, dat voor alle moeilijkheden vreest, deinst terug voor alle deze bezwaren; hij, wien regt moet geschieden, heeft vijf of zes dagen schade, en hij wordt van de eene plaats naar de andere gebragt, en dit alleen voor slechts tien duiten. Hij onderwerpt zich liever gedwee aan de afpersingen der Chinezen; hij denkt (ofschoon ten onregte): «het is toch de wil van hooger; ik zal mij maar liever daaraan onderwerpen, dan mij moeilijkheden te bezorgen, die mij toch geen voordeel maar wel nadeel aanbrengen.» — Hierop rekent de Chinese pachter, hij maakt misbruik van de gelatenheid des volks — en het gouvernement zou dezen stand van zaken laten voortduren? Ik geloof, neen. Daartoe staat het Nederlandsche volk, de hemel zij gedankt, als te verlicht, te regtvaardig en wijs bekend. Het Nederlandsch-Indisch gouvernement is dus zedelijk verplicht, de bazaar- of markt-belastingen af te schaffen en daarvoor anderen in te voeren. — De invloed der Chinese pachters moet met tak en wortel uitgeroeid worden; en gebeurt dit niet, dan zijn alle maatregelen, die het gouvernement ten opzichte der bazaar-belastingen neemt, ten halve, en de bevolking zal ten allen tijde de lijdende partij er van zijn.

..... 15 Augustus 1849.